

פ ר ו ט ו ק ו ל

ישיבה סא/של"ב של הממשלה
י"ז באלול תשל"ב - 27.8.72

נכחו חברים: ג. מאיר - יו"ר, א. אבן, י. אלון, י. בורג, ח. בר-לב
(מאמצע סעיף 905), ח. גבתי, י. גלילי, מ. דיין (עד סוף סעיף
910), ז. ורהפטיג, מ. חזני, פ. ספיר (מאמצע סעיף 904), ג. פלד,
מ. קול, ז. שרף.

נעדרו חברים: י. אלמוגי (חולה), ש. הלל (בחופשה), ש. פרס (בחול"ל),
ו. שם-טוב (בחול"ל).

מ. ארנון - מזכיר הממשלה
רב-אלוף ד. אלעזר - ראש המטה הכללי של צה"ל (מאמצע סעיף
904 עד סוף סעיף 906)
סא"ל א. בראון - לשכת שד הבטחון (מאמצע סעיף 904 עד
סוף סעיף 906)
א. גפני - משרד האוצר (מאמצע סעיף 906 עד סוף)
ש. דיניץ - המנהל הכללי, משרד ראש הממשלה (מאמצע
סעיף 904 עד סוף סעיף 910)
רב-סרן ח. הירש - לשכת הרמטכ"ל (מאמצע סעיף 904 עד סוף
סעיף 906)
ש. טולידנו - יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים
(בסעיף 911)

סדר-היום: 903. תאונות דרכים עקב מהירות מופרזת
904. ש א ל ו ת
905. סקירה מדינית - כופר התעודה המוטל על יהודי ברית המועצות
906. מצעד צה"ל ביום העצמאות הכ"ה
907. מינוי בשירות החוץ
908. אישור ההסכם עם צרפת בדבר הפקת משותפת של סרטים וחילופיהם
909. ההפגנה בענין איקריט וכירעם
910. עתירת מפוני רפיח לבג"ץ
911. ערביי ישראל - המשך הדיון
912. נסיעות שדים

903. תאונות דרכים עקב מהירות מופרזת

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני רוצה לדרוש משד המשטרה שיתן הוראות לשוטרים, שמכונית של שד לא רק דומה למכונית של כל אחר, כי אם יש לנהוג בה להיפך, יש להעמיד כל מכונית של שד העוברת על חוק המהירות.

שד התיירות מ. קול:

שיוסיפו חגורות, ושיפעילו אותן.

ראש הממשלה ג. מאיר:

עזוב את החגורות. אני חושבת שזהו חטא כאשר שד אומר לנהג שלו: "אני צריך כעבור ארבעים דקה להיות בתל-אביב", או אם אין הוא אומר זאת לנהג אבל אין הוא מפסיק אותו כאשר הוא נוסע במהירות מופרזת. יכול אדם לא לדאוג לחייו, אולם אינו יכול שלא להיות אחראי לחיי אנשים אחרים שהוא מתנגש בהם, אם כי לא ידוע עדיין מי התנגש במי.

שד הבטחון מ. דיין:

כשהייתי אלוף פיקוד הדרום, קיבלתי מכתב בנוסח כזה ממי שהיה אז הרמטכ"ל או ראש אכ"א יגאל ידין. בתשובה צרפתי לו קטע מעתון שהופיע באותם הימים, שהנה אשתו של נשיא ארצות-הברית, הגב' אלינור רוזוולט, עברה על המהירות המותרת של הנסיעה, נתבעה למשפט והוטל עליה קנס של חמישה דולר. אם המהירות שלי אינה מוצאת חן בעיני מישור, אין זה ענין של שד האוצר או של שד

המשטרה, אלא יש לתבוע אותי או את העובר על המהירות לדין ויקנוס אותו בית-הדין. יש משטרת תנועה והיא צריכה לפעול נגד כל מי שעובר על הדין ביחס למהירות הנסיעה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

על שר המשטרה לתת הוראות למשטרת התנועה שאין כל פריבילגיות לשרים. כיום כאשר שוטר רואה מכונית של שר עוברת את האור האדום, והשר נוסע במכונית, הוא מתעלם מזה. זה גם אינו חינוך מצויין לאזרחים ולשוטרים, יש בזה גם משום סכנת נפשות. הראו לאלמוגי את המצב בטנדר, שהנה נזרקו 6-7 אנשים מהטנדר על הכביש. קרה גם שלא נהרג אף אחד, אבל זה יכול היה לקרות.

שר השיכון ז. שרף:

יש לי הצעה פרימיטיבית. אני מציע לבטל את המספרים המיוחדים למכוניות השרים. מכאן מתחיל הדבר. יסע כאן שר כמו שנוסע שר בדנמרק או באנגליה, היינו במספר רגיל של נוסע.

שר הפנים י. בורג:

אם ידונו על כך, אומר את דעתי.

שר השיכון ז. שרף:

אמרתי שזוהי הצעה פרימיטיבית, אבל זהו העניין.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי :

אני מכיר שרים הנוסעים במכונית בלי מספר מיוחד והם עוברים את המכונית שלי.

שר הפנים י. בורג :

יש שאלה של חנייה ועוד שאלות כאלה. אין הדבר פשוט.

ראש הממשלה ג. מאיר :

אני מדברת על זה שיש חוק. החוק חל קודם-כל על שרים ועל חברי הכנסת, על אלה האחראים לחוק.

שר השיכון ז. שרף :

יראה לי משהו איזו מדינה דמוקרטית שבה יש מספר מיוחד למכונית של שר. יש מספר מיוחד למכונית של מלך ושל נשיא, אבל לא של שרים.

ראש הממשלה ג. מאיר :

הענין הזה אינו ושום על סדר-היום.

904. שאלותשר הדתות ז. ורהפטיג:

יש לי שאלתא.

ראש הממשלה ג. מאיר:

שאלתא למי?

שר הדתות ז. ורהפטיג:

לשר החוץ.

קראתי את מכתב התלונה של ירדן לאו"ם בנוגע לפעולותינו בירושלים. האם אין שר החוץ חושב, שלא צריך היה להסתפק בתשובה קצרה שבה דחה את כל ההאשמות של ירדן? אולי יש צורך לחבר ספר על בעיית ירושלים היהודית במזרח-העיר ולחזור עוד-פעם על מה שהירדנים עשו בירושלים במשך 19 שנות שלטונם בה, וכן לחזור על-כך, שרק לפני 70 שנה היו בעיר העתיקה בירושלים מתוך 27,000 תושבים 15,000 יהודים; היינו, שהיה רוב יהודי בעיר שבין החומות; לאט-לאט תוך כדי המאורעות שהתרחשו על-ידי הערבים לפני קום המדינה הם דוחק את רגלי היהודים משם, וב-19 שנות שלטונם רצו הירדנים למחוק כל זכר שנותר מחיי היהודים שם. יש לספר את כל העובדות כפי שהיו, לספר אותן אחת לאחת ולצרף אותן, מה קצרה היתה האחזותם של הערבים בעיר העתיקה. לחוסיין אין על מה להיבנות בטענותיו. הוא עושה חשבון שבסך-הכל היו יהודים ב-105 מקומות בעיר העתיקה ועכשיו השתלטנו כבר על 700 מקומות. שני הדברים אינם אמת: יהודים היו בעיר העתיקה לא רק ב-105 מקומות, ולא רק ברובע היהודי, אלא במקומות רבים יותר, ולצדדי גם הדבר השני איננו אמת - השתלטנו על 700 מקומות. האם אין צורך לחבר איזה דבר יסודי בענין זה? יש חומר רב בענין זה במשרדנו.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני מניחה שהחומר ישנו גם במשרד החוץ.

שר החוץ א. אבן:

מכתבו של נציגנו לא היה כל-כך קצר. אגיש לשד
הרתות את החשובה. המכתב שחיבר נציג ירדן דווקא היה קצר ולא עורר שום תהודה,
וזה עד כדי כך שנציגנו פקפק אם כדאי להגיב על כל מכתב ומכתב כזה. ואם כי יש
צורך לפעמים לצאת בהסברה רבת-תנופה על ירושלים, אני חושב שאין צינור חלש יותר
לכך מאשר מכתבי הנציגים למזכיר הכללי של האו"ם. הסטטיסטיקה של המכתבים
המצטברים על שולחן המזכיר הכללי היא מדהימה בהחלט. ההד של האגרת הירדנית היה
קרוב לאפס, אף-על-פי-כן חשבנו שיש לענות עליה.

אם יש ענין במעמדה המדיני של ירושלים, איני
חושב שיש דבר שיש בו מידה גדולה יותר של השלמה בינלאומית מאשר ענין שלמותה של
ירושלים. אם יהיה ויכוח מסביב לזה, הרי יגוייס שוב כל החומר שישנו. אבל
האגרת של ירדן היתה מאד חיוורת וחסרת-תהודה, ואיני חושב שעריך היה להגיב עליה
בחוברת גדולה, אם כי החוברות ישנן וקיימות.

- - - -

./.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

שאלתה לראש הממשלה.

באחת מישיבות הממשלה הועלתה שאלה בדבר קבוצת עולים, שאורגן להם סיור לחוף הים באזור רפית ושהם נשאלו אם הם מוכנים להצטרף להקמת עיר-גמל במקום הזה. נדמה לי שסוכם שהענין יבורר. עכשיו מתרבים הפרסומים שצתנהלת עבודת-תכנון להקמת עיר-גמל בחוף הים הזה. הייתי רוצה לדעת: מי מתכנן את הקמת העיר הזאת ועל-פי החלטת מי נעשית עבודת התכנון?

ראש הממשלה ג. מאיר:

קראתי על-כך בעתון ושמעתי קצת אינפורמציה משר הבטחון, והוא ימסור על-כך. אמנם קראתי בעתון שהוגשה לי תכנית, אבל כנראה שהתכנית נשארה בעתון בדרך אלי.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

ברואר.

שר הבטחון מ. דיין:

בענין הסיור, שאלתי בשעתו את הרמטכ"ל והוא אמר שהוא שמע על-כך, שהוא יודע משהו מזה. אבל איני חושב שזה חרג או חורג מהנוהג בצבא. אבל הרמטכ"ל יהיה פה בשעה אחת-עשרה, ואם תרצה - תוכל לשאול אותו יותר פרטים. הוא אמר שהיה איזה סיור והוא איננו חושב שזה חורג ממה שנהוג בצבא ולכן לא מצא לנכון להעיר על-כך ולטפל בזאת. אבל תשאל את הרמטכ"ל.

במסגרת ממשל עזה עורכים מדי פעם, וגם באופן קבוע, הצעות ותכניות למה שנקרא תכנית-אב לשינויים ולטיפולים ברצועת עזה. זוהי עבודה-מטה פנימית. הדבר היה בידיעתי, וכך אני נושא באחריות לכך. הם גם נעזרו בכלכלנים של משרד הבטחון, דוקטור זוסמן ואחרים, שהעלו מחשבות שונות והצעות שונות לפיתוחים שונים.

בין ההצעות האלה ישנה הצעה אחת להקמת עיר, פחות או יותר בקווים הכלליים כפי שהדבר נחפרסם בעתון, בדומה של הרצועה. בין שאר התיקים והניירות יש גם הרעיון הזה. איני רואה בזה כל פסול.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

הפסול הוא שאין מבצעים זאת.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אתה רוצה שיבצעו זאת כלי דיון בממשלה?

שר הבטחון מ. דיין:

איני רואה בזה כל פסול שהועלה רעיון כזה. אמנם הדבר הזה לא נעשה לפי הוראתי, אבל כדיעבד זה היה באחריותי, ואיני חושב להפסיק זאת.

פעם נשאלה שאלה לא רק על מוסד אזרחי, אלא: האם יכולים אלופי פיקוד להביא הצעות להתנחלות או לפיתוח אחר? אמרתי שאני חושב שכן. אלוף פיקוד הצפון יש לו רעיונות בקשר לרמת-הגולן, בין שהמדובר על עיר או על התיישבות. אלוף פיקוד הדרום יש לו גם כן מחשבות כאלה. בחוגי הצבא מתהלכים רעיונות על חיפוש נפט בים. הם יכולים להציע הצעות בעניינים אלה. היה צוות כזה בממשל עזה שדן בדבר והעלה הצעות שונות.

אני לא מצאתי לנכון להביא את ההצעה הזאת לאיזה שהוא מקום לטיפול מעשי ובגלל סיבות שונות. לא חשבתי שזשעה כשרה לכך. אף-על-פי שעקרונית איני שולל את ההצעה הזאת. אבל לא חשבתי שהיא עכשיו אופרטיבית. איני פוסל אותה. יש תכנית - יש תכנית.

מה שסיפרתי לראש הממשלה הוא: באחד הימים הופיע

אצלי עובד בן-עמי...

ראש הממשלה ג. מאיר:

בונה ערים!

שר הבטחון מ. דיין:

עם אדריכל יצחק ישר והוא אמר לי, שהם רוצים להקים עיר ושיש להם משקיע אמריקאי לכך. אבל העיר שהם רצו להקים היתה צריכה להיות בצפונה של הרצועה, היינו על-יד יד-מרדכי. שם אני בטוח כי יהודים היו חוטפים מיד מגרשים וחולות. הוא היה רוצה לשמוע את תגובתי על עניין זה. אמרתי: אין אני בונה ערים ואין אני מתכנן ערים, אבל לדעתי אין לנו כל עניין בזה בצפון הרצועה, אבל יש דבר כזה בסביבות העיר רפיח. זוהי מחשבה של צוות-תכנון. שאלתי את עובד בן-עמי על האמצעים העומדים לרשותו על הרעיונות שלו. לא התרשמתי שהדבר מבוסס כל-כך. אמרתי: מכל מקום אם אתה רוצה לשמוע תגובה, תעביר אלי את הדברים בכתב ואני אעביר את המכתב שלך לראש הממשלה. הוא ביקש נתונים.

שר האוצר פ. ספיר:

תשאל אותו נתונים, כמה הוא חשקיע באשדוד.

ראש הממשלה ג. מאיר:

צריך לבקש ממנו שני דברים: כמה הוא חשקיע באשדוד וכמה הוא קיבל מאתנו?

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

עכשיו הוא יכול לחשקיע פה מה שקיבל באשדוד.

שר הבטחון מ. דיין:

הוא רצה לצאת יחד עם האנשים לשטח. לא חשבתי שיהיה זה נכון שייצאו לשטח ושהוא יתחיל לחקור ערבים לבעלות על הקרקעות. אמרתי לו, שאם הוא רוצה לקבל נתונים, יוכל לקבל אותם משלמה גזית ובלבד שלא ייצא לשטח. הוא יקבל גם מפות טופוגרפיות. ואם תהיה לו הצעה ממשית, אבקש שיגיש אותה לי ואני אעביר אותה לראש הממשלה עם המלצות או בלי המלצות. נראה מה הוא כותב. עד היום לא קיבלתי ממנו שום דבר.

לעומת זאת קראתי באחד הימים ב"מעריב" בחתימת הראל, המוציא את העתון "זאת הארץ" כתבה שלמה, שבה נאמר כי אני עומד להגיש לראש הממשלה הצעה כזאת, ושם באמת היו פרטים רבים מתוך אותו חומר ששלמה גזית נתן לו ומתוך אותה ההצעה שאותה הוועדה הציעה. החומר הזה הובא לצנזורה. ערב לפני הפרסום הובא הדבר לידיעתו של שלמה גזית. התקשר שלמה גזית עם מערכת "מעריב" ואמר להם שאין שום שחר לחלק האופרטיבי, שאנחנו עומדים להגיש הצעה כזו לראש

הממשלה. אמנם יש רעיון כזה, ועובד בן-עמי, שהוא אצלכם בעל מעמד ניכר, הציע הצעה כזאת. אבל ישנה בעתונכם חתימה על הידיעה הזאת על-ידי האיש הראל, אין זו ידיעה אנונימית, האיש הזה הראל מודיע ששר הבטחון ימסור הצעה כזאת לראש הממשלה - זה לא היה ולא נברא. למערכת "מעריב" לא הפריע לפרסם את הדבר למחרתו.

ביקשתי מדובר המשדד לומר לגבי החלק האופרטיבי שבדיעה, שלא היו דברים מעולם. אין בידי הצעה אופרטיבית שאני עומד להציע אותה לראש הממשלה להקמת עיר כזאת.

לחברי הממשלה אני רוצה להזכיר ליתר דיוק על השטחים שדיבר על אודותיהם באותה הצעה, שלפני זמן-מה הבאתי, שגם יהיה המיטווח של חיל-האוויר בחלק החולות, ושיתחיל לפעול ב-28 לחודש זה. זהו חלק מהתכנית הכללית של הטיפול בפיתחת רפיח והקמת שדה-התעופה. הדבר היחידי שאני מעורב בו הוא הקמת מיטווח לחיל-האוויר בדיונות. ביתס לחלקים האחרים ישנה תכנית כזאת בתיק, ואחרי-כן היתה פגישה עם עובד בן-עמי כפי שסיפרתי. מאז לא שמעתי על-כך דבר.

ראש הממשלה ג. מאיר:

כאשר שמעתי את האינפורמציה הזאת מפי שר הבטחון, הבעתי ספק אם היו צריכים למסור לבן-עמי את החומר, כי קודם-כל מותר שבכל משדד תהיינה תכניות על בנין מדינה חדשה, אבל אין חובה למסור את זה לאיש, גם לא לבן-עמי. בן-עמי רוצה לבנות עיר, שיבוא ויגיד שהוא רוצה לבנות עיר, שיגיד גם מה יש לו ומה אין לו, ועם מי הוא רוצה לבנות את העיר. בכל-אופן זהו סיפור המעשה.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

הבינותי מדברי שר הבטחון שלו נודע הדבר אחרי המעשה והוא נתן את הסכמתו לכך אחרי המעשה. האם אפשר להביע ספק ביחס לכך, שזה מתקבל על הדעת שעלטונות צה"ל יכולים לטפל בנושא של חכנון עיר-גמל, שהוא ודאי איננו נושא צבאי? הדבר הזה מקיף הרבה אנשים והרבה מתכננים עם פרסומים וזה הופך להיות נושא מדיני. האם זה בגדר נוהל מקובל והממשלה יכולה לסמוך את ידה על הנוהל הזה?

ראש הממשלה ג. מאיר:

שר הבטחון אומר שהיחידה כבר אינה קיימת.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

אני אומר זאת לגבי העתיד.

ראש הממשלה ג. מאיר:

לגבי העתיד? לו אמרתי כל מה שיש בעתיד, לא היה שמח. אפילו לגבי ההווה אין לומר זאת.

./.

905. סקירה מדינית - כופר התעודה המוטל על יהודי ברית-המועצות

שר החוץ א. אבן:

עיקר דברי מכוונים לתהודה הבינלאומית בקשר לביטול הגזירה על הכופר האקדמאי. לא אלאה את הממשלה עם כל הפרטים של הפעילות בכל בירה ובירה. התהודה הבינלאומית מתחילה להיות מרשימה. הפעולה בארץ מתואמת במטה שבו מיוצגים כל הגורמים הממשלתיים והיהודיים.

לאחר פרסום ההודעה הראשונה עברו כמה ימים ללא תגובות רבות בעתונות. עכשיו אם מי עצמונה על יחסי-החוץ ועל יחסי-הציבור של ברית-המועצות יקבל את מפת העתונות הבינלאומית, יתרשם שזהו מיטוד רציני ביותר לכל מי שדוצה להפיץ תדמית חיובית של ברית-המועצות בעולם. בארצות-הברית, בכל העתונות, בקנדה, בצרפת, באנגליה, באוסטריה, בסקנדינביה, בגרמניה, בשווייץ, בקופנהגן, והרבה מאד באמריקה-הלטינית וגם באפריקה, בדקאד - הופיעו מאמרים שוצפים. ואם כל הפעולה הזאת, שהיא קרשנדו, כבר הביאה לידי התבטאות חריפה מאד נגד ברית-המועצות הייתי אומר שאין דברים שליליים יותר על ברית-המועצות בשום נושא מאלה המושמעים בסוגיה זו.

כאמור העניין הזה איננו ארך-ימים, ואנו נתמיד בפעולה על-מנת שהגל הזה יגאה. אני מייחס חשיבות רבה להתבטאויות בעתונות המדעית, בספרות המקצועית החינוכית. עם מופיעה בהחלט הנקודה המיוחדת של העלבת הייעוד והמקצוע המדעיים.

עד כאן לגבי התשתית של דעת-הקהל. אני חושב שזוהי תשתית שאפשר לבנות עליה פעולות מבצעיות יותר. אציין מספר פעולות הממוכנות על-ידי גורמים שונים, בלי שאציין מיהו הגורם בכל מקרה ומקרה. היעד המרכזי חייב להיות פנייה לסנקציות מדעיות; כלומר, ברית-המועצות ומדעניה חייבים להרגיש שהמיטרד הזה הוא רציני וחמור. צריך לפעול לגבי היעד המרכזי הזה, לפעול אצל מדענים מברית-המועצות השוהים במדינות, שיעבירו למוסקבה את הרתיעה של הציבור המדעי בכללותו. יש לפעול אצל מדענים, העומדים בקשר מדעי עם ברית-המועצות, אם אפשר להביאם לידי-כך שלא ירצו לקיים את הקשר הזה, או שילוו את הקשר הזה שלהם בהבעת מורת-רוח; הופעת מדענים מאד מפורסמים בהפגנה פיזית מחוץ לשגרירויות של ברית-המועצות בווינגטון, בלונדון ובפריז, אנשים שעמותיהם הולכים לפניהם ושהם יביעו בצורה הפגנתית את מחאתם.

יש כמה מהלכים כאלה שתוכננו. יש כבר משמרות קבועות מסביב לנציגויות סובייטיות עם שלטים נגד הכופר האקדמאי. מתארגנות משמרות ליד דלפקים של חברות-תעופה הטסות לברית-המועצות, בשדות-התעופה, וחלוקת חומר ליוצאים. יש כאמור לחץ מכוון אל מדענים סובייטיים בחוץ-לארץ. כאשר יתחדשו פעולות פרלמנטריות - ואין הרבה פעילות פרלמנטרית בעולם ובאירופה באוגוסט - אני חושב שבכל פרלמנט יושמע הדבר הזה.

אנחנו מבליטים במיוחד שברית-המועצות מקבלת מיליונים ממדינות-המערב חמורת הידע המדעי; כלומר, המערב מממן ועוזר לפרסומים מדעיים ולרכישת ידע ולביקורים במוסדות מדע. בדרך-כלל ברית-המועצות סמוכה על שולחנו של המערב בכמה מדעים. היא נהנית הרבה יותר מאשר היא מעניקה לאמריקה, בריטניה וצרפת. על-כן מוקדי הלחץ קיימים.

נדבכי הפעולה: העתונות ואמצעי-התקשורת, גיוס הציבור המדעי, באופק גיוס פרלמנטים. כמה ממשלות כבר הכתיחו לפנות לברית-המועצות. בדרך-כלל, כאשר מזדמן מעמד של ביקור ממלכתי סובייטי בסקנדינביה, בקנדה, באנגליה, בפריז או להיפך, חשוב שהדבר הזה יעלה.

נדבך אחרון: השמעת הדים במוסדות הבינלאומיים, כגון באו"ם. צריך לעשות מאמץ גדול להעסיק את אונסקו בנושא הזה בכינוס בנובמבר. עד כאן למעשה דיווח שאיננו אלא מקוטע ואיננו אלא בראשיתו. אני חושב שזה יכביד על ברית-המועצות, כאשר יגיעו לידי-כך שמדענים מבטלים ביקורים או מגלים אי-רצון לשתף פעולה עם המדע הסובייטי על רקע של מחאה בינלאומית גואה. כגון

החשיבות של הפעולה היא בזאת שאם אצטרך להגדיר מהו היעד המרכזי של מדיניות החוץ הסובייטית עכשיו, הרי היעד המרכזי עכשיו הוא להתקרב למערב. הדבר הזה הוא מין עצם בגרון, זה סותר את הזרם המרכזי של המדיניות הסובייטית עכשיו, שהיא כולה מתרפקת על המערב מול האיום הסיני. הפעולה היא יום-יומית, וכל רעיון ייבדק. אבל אני שוב מציין שאין לנו שום בעיה לגבי תיאום, לא בתוך ישראל ולא במקומות המרכזיים שבהם פועל הציבור היהודי, שעליו לקבל את עיקר המשימה, בעיקר כאשר מדובר על הפגנות ואסיפות. ברור ששגרירויות ישראל אינן צריכות לשאת את הדגל בגלוי.

על נושא אחר בקצרה: אין למעשה חידושים במגע עם ארצות-הברית. יש ראיות לכך שהמצרים הגיעו או מגיעים לידי התייאושות מיארינג ומחפשים איזה תחליף אחר לפעילות בינלאומית, והם חושבים במיוחד על יוזמה אפשרית של ולדהיים.

כשאני אומר "שהמצרים חושבים על-כך", הרי היוזמה לחשיבה הזאת היא למעשה צרפתית. נוצר ואקום. כמעט טבעי שארצות-הברית מסתייגת עכשיו מפעולה, ברית-המועצות מגלה אדישות, ולפי מקורות מערכיים הקרירות בין מוסקבה לקהיר גוברת והולכת. הגורם היחיד, שרוצה לחטט בענין, על-מנת להביא לידי פעילות קרובה, היא צרפת. גם כאן אני רוצה להפריז במידת ההתקדמות שלה לפי שעה. אנחנו יודעים שצרפת עומדת לרשות מצרים ושואלת: מה נוכל לעשות בשבילך? אני חושב שזו הדרגה הקיצונית של העמדה הצרפתית, המעמידה את עצמה לרשות מצרים. בכל-אופן צרפת עושה מאמץ כדי להביא לידי איזו ועידה שתטשטש את

הענין של משא-ומתן ישיר על-ידי הצפת הצדדים בכל-מיני גורמים בינלאומיים - הארבע, מועצת הבטחון, מעין ועידת ג'נבה בנושא הודו-סין. זוהי אולי הוועידה הכובלת ביותר בתולדות המדיניות הבינלאומית אחרי המלחמה עם זוועה של חוסר-יעילות ויצירת מתיחויות בינגושיות על-גבי המתיחויות האזוריות.

לפי שעה לא פנתה צרפת בענין זה לשום מדינה אחרת. יש כבר התבטאות נמרצת של גרמניה נגד כל פעילות כזאת, שלא תהיה מתואמת עם הצדדים ועם ארצות-הברית. כלומר, היוזמה לא המריאה. אבל אנחנו יודעים שצרפת מנסה לתדלק אותה. הכוונה היא שצרפת תשיג שותפים לפני שהיא תנסה להמריא ביוזמה הזאת. היא טרם השיגה שותפים. אנחנו פועלים על-מנת שלא תצליח לגייס שותפים.

הרעיון הצרפתי היה להביא את הדברים לידי מיקוד באוקטובר, כאשר עמדה להתכנס הפיסגה של עשר המדינות. אני אומר "כאשר עמדה להתכנס", כי סימן שאלה מרחף על עצם יכולת העשר להתכנס, במיוחד אחרי כשלוננו של שומאן בביקורו בלונדון. הוא יצא משם על רקע של מתיחות וחוסר הסכם. כאשר נשאל, מתי תתקיים פיסגת העשר, אמר שלאחר שיחתו עם הית הוא צריך לומר שמוכשולים רציניים ביותר עומדים בפני עצם כינוסה.

הבעיות המפריעות לעשר המדינות להתכנס אינן תלויות במזרח-התיכון. מתבקשת מידה עצומה מאד של היסח-הדעת, על-מנת להציע לאירופה שעליה להתייחס לזה, כאשר כל הריקמה האירופית היא במצב של ספק ושל התפוררות לפני שהם יתכנסו. סלע המחלוקת הוא, שצרפת מסרבת לאכסן את העשר בפיסגה, אם לא תהיה הסכמה למקם בפריז את המזכירות המדינית של הגוף. אחרי הביקור של שומאן בלונדון המצב הוא: תשעה קולות נגד פריז וקול אחד בעד פריז, השאר הם בעד בריסל. על זה התחייב נשיא צרפת שכינוס העשר מותנה בקבלת הרעיון של הצבת המזכירות המדינית בפריז.

שר השיכון ז. שרף:

התחייב כלפי מי?

שר החוץ א. אבן:

כלפי עצמו וכלפי אחרים. הוא דיבר עם ברנדט קשות ודיבר עם ארמל קשות ואמר שזה SINE QUA NON, כי אחרת לא תהיו אורחים רצויים פה. הוא כנראה קיבל מקלחת של צוננין בלונדון, הרוצה באחת המדינות הנייטרליות, לא בבון ולא בלונדון ולא בפריז.

ראש הממשלה ג. מאיר:

בירושלים.

שר החוץ א. אבן:

למעשה האחרים רוצים בבריסל.

יש גם בעיות כספיות חמורות שלא באו על פתרון.

שר האוצר פ. ספיר:

של השוק?

שר החוץ א. אבן :

כן.

יש גם ענין האווירה, כאילו יש דיון על עצם האוריינטציה של העשר. יש כמעט הסכמה מצד כולן, שהעשר אינן צריכות להיות קואליציה אנטי-סובייטית, אבל הן אינן רוצות לקבל את התפיסה הצרפתית שהן צריכות להיות קואליציה אנטי-אמריקאית. יש נאמרים ב"טיימס" וב"אקונומיסט", שאין זו מגמת העשר לגייס את העשר נגד אמריקה. עצמאות כן, אבל לא קואליציה אנטי-אמריקאית.

נהיה פעילים בכתב וגם בשיחות עם שרי החוץ האירופיים. אנחנו רוצים שבמידה שיחשבו על המזרח-התיכון, יתנו דחיפה למהלך שהתחיל; לאמור, הקמת אזור הסחר החופשי בים-התיכון, לרבות ישראל וספרד. הרעיון הזה הוא מעיקרו חיובי. יש כבר מיסמך של המומחים שהוא חיובי גם מבחינת התוכן, אבל לפי שעה זהו רק מיסמך של מומחים. הם מציעים אזור חופשי לגמרי למוצר התעשייתי, והנחות עד כדי 84% למוצר החקלאי. אבל כאמור זה לא עבר עדיין את מדורי ההתייעצויות המדיניות. אנחנו אומרים: אם לאירופה יש נושא מזרח-תיכוני, הרי הנושא הוא "ישראל והקהיליה", "ים-התיכון והקהיליה" ואל תחטטו בענין המדיני, שאין לכם כל אפשרות לקדם אותו, ועצם החיטוט הוא רק מפריע לגבש נטייה מצרית לטובת המשא-ומתן עם ישראל.

ראש הממשלה ג. מאיר :

היום הופיעה ב"קול ישראל" איזו הודעה מפוצצת מפי, שיש הכנה בינינו ובין ניקסון ושניקסון יעשה כך או יעשה אחרת. לא הבינתי על מה מדובר. לא ראיתי עתונאי זה הרבה שבועות. התברר שביוני בא אלי אחד מעורכי ה-"ניו-יורק טיימס", שהיה בירדן והיתה לו שיחה עם חוסיין, ובא הנה וביקש שיחת-רקע. הדבר נכתב בשביל המגזין של ה-"ניו-יורק טיימס". שכתתי בכלל על הדבר הזה. כנראה שזה הופיע אתמול, לא ראיתי מה עוד כתב שם.

שר הדתות ז. ורהפטיג :

גם הראיון של חוסיין.

ראש הממשלה ג. מאיר :

כנראה שהופיע גם הראיון עם חוסיין. אין לי מושג מה נכתב שם. הוא בא הנה בתורש יוני. אמרו לי שאין הוא מה"ידידים המובהקים של ישראל". הוא היה אצל חוסיין. הוא אמר שהוא רוצה שיחה גם אתי. הסכמתי. אני יודעת מה כתוב שם.

מלים אחדות בענין יהודי רוסייה. קיבלתי מכתב מועזע מפרופסור ליפסון במכון ווייצמן, שהיה עכשיו בברית-המועצות ונפגש עם אנשי מדע יהודיים. הדבר הוא הרבה יותר חמור מאשר אנחנו חושבים. הוא חמור מאוד. וזה לא רק ענין של כסף. על-פי המכתב הזה יש שכבה של אנשי-מדע גדולים שגם כסף לא יעזור להם. הם חיים בהרגשה שהם עומדים בפני חיסול. לא יירו בהם, אבל הם עומדים בפני חיסול. אקרא את המכתב, ואבקש לא להודיע על-כך. הוא דיבר שם עם עשרות אנשים. יודעים שהוא היה שם. כפי שאני מכירה את אנשי הבטחון הרוסיים, הרי הם יודעים עם מי הוא נפגש שם. לא צריך להמיט עליהם אסונות גדולים יותר.

וזו לשון המכתב של פרופסור ליפסון :

"אני מרגיש חובה לעצמי להביא לידיעתך ולתשומת-לבך את אשר למדתי בהיותי במוסקבה באמצע חודש זה, מתוך שיחות ממושכות עם פרופסור בנימין לויץ' ובני משפחתו, וכן עם פרופסור אזבל, פרופסור אלכסנדר וורונגל, פרופסור מוישזון, פרופסור פיירמרק, ד"ר יכוט וכעשרים פסיקאים ומחמטיקאים אחרים, שנפגשתי אתם בסמינריון בבית פרטי במוסקבה.

כולם, כמו אקמאים רבים אחרים ביתר מקצועות מדעי הטבע, החברה וכו', שלא זכיתי לפוגשם, גורשו מעבודתם מיד לאחר שהגישו בקשות לעליה. אין להם שום סיכוי לקבל עבודה במוסד אקדמי והם צפויים למשפט ומאסר ממושך לפי חוק הפרזיטיות... (פיטרו אותם מעבודתם, ועבודה אחרת אין להם, הם איפוא פרזיטים); ... או לחילופין להישלח לסיביר ולמקומות נידחים אחרים לכל ימי חייהם בלי משפט, כביכול כדי לספק להם עבודה.

יתד-על-כן, לרובם המכריע אין שום סיכוי לקבל היתר יציאה אפילו תמורת כופר הנפש, שקיומו נודע לי מפהם.

פרופסור לויץ' סיפר לי על אינפורמציה שהגיעה לידיעתו ממקורות ממשלתיים מוסמכים ביותר על המדיניות החדשה של הסובייטים כלפי העליה היהודית. ענין כופר הנפש אינו אלא חלק ממדיניות זו ולא החלק הגרוע ביותר שבה. כוונת המדיניות היא להקל על יציאתם של אותם היהודים שלפי תקוות הסובייטים יהיו אלמנט אסוציאלי בישראל ולהכביד בהדרגה יציאת יהודים ככל שרמתם המקצועית, האנושית והאינטלקטואלית גבוהה יותר. מעבר לרמה מסוימת צפויים יהודים המבקשים עליה לסירוב מוחלט, גירוש מהעבודה, גלות או מאסר וזאת כדי להרתיע באופן מוחלט את חבריהם מנסיון לעלות ארצה. סופר לי בהקשר זה על תכנית כוללת של משפטי ראווה בהיקף וחומרה שילכו ויגדלו בהדרגה.

פרופסור לויץ' משוכנע שאם הרעש הציבורי בעולם המערבי לא יעלה מהר ובחלילות עד לרמה שהסובייטים לא יוכלו לשאתה, צפוי הוא אישית למאסר לאחר שיגורש מהאקדמיה, וכן צפויים עמיתיו לגיוס כפייה לצבא, למשפטי ראווה, למאסרים ולגלות. לעומת זאת הוא מאמין שיש תקווה שהסובייטים יחליטו להיפטר ממנו ושכמותו אם הלחץ המערבי יהיה בלתי-נסבל, וביחוד אם הוא יסכן אינטרסים חיוניים של ברית-המועצות, כגון קשרי מדע או קשרי כלכלה עם המערב.

לאור הנ"ל, אני מלא ספיקות האם מיקוד המאבק הציבורי כולו על ענין כופר הנפש בלבד הוא המעשה הנכון. כמי שחי במשך שבוע בתוך תוכה של בעיית האקדמאים היהודים במוסקבה, ואשר בעייתם מדירה שינה מעיני, אני מרשה לעצמי לבקש שתקדישי לי מזמנך על-מנת שאוכל להביא לפניך אישית את רשמי והשקפותי".

הערב אראה אותו.

אתמול היה אצלי צ'רץ'. שאל: כמה אפשר לעזור? בין היתר אמרתי לו על מה שעמד עכשיו שד החוץ: לו העולם היה עולם, לו יכולנו לארגן אנשי-מדע גדולים שהם היו אומרים שאינם יכולים לבוא לוועידות מדעיות לרוסיה ושהם אינם יכולים לשחק פעולה עם מדענים ברוסיה, כל זמן שתכריהם חיים בסכנה או בהיבקות - אולי.

אבל הוועדה המשותפת תצטרך לדון על הדברים גם לאור המכתב הזה של הפרופסור ליפסון. נצטרך גם להפגש ולסכם עצה עם אנשים שהם פחות או יותר סובייטולוגים ולדון מה לעשות. כנראה שהם חיים שם בסכנה מוחשית מאד.

שד התיירות מ. קול:

רציתי לשאול את שד החוץ: האם יש לנו אי-אילו ידיעות על משא-ומתן בין המצרים והצרפתים, שכוונתו להביא לביטול האמברגו מצד צרפת? יש כאילו רמזים בדבריו של סאדאת, שמהם אפשר להבין כאילו יש מגעים כאלה בין המצרים ובין הצרפתים.

ועמשי מלים מספר לגבי המכתב של פרופסור ליפסון. את זוכרת ודאי מה היה בברית-המועצות לאחר שהיית במוסקבה או לאחר שיצאת משם, איך שהתחיל המסע הנורא נגד נושאי האחדות היהודית בברית-המועצות בימי סטאלין, פירוק הגוף ההוא, שלמעשה הביא לדברים נוראים; היו אפילו תכניות לגרש את היהודים לסיביר; רק מותו של סטאלין הביא לביטול כל התכניות האלה. אבל בינתיים התרחשו דברים נוראים.

אנחנו צריכים לחשוב, או שהסובייטים לא העריכו מה שיכול לקרות להם, ודווקא בתקופה שבה הם רוצים שיתוף-פעולה עם ארצות-הברית ועם מערב אירופה, והנה הם הסתבכו בצורה כזאת, או שנחושה החלטתם לעשות פעולות דראסטיות. ולכן צריכים לדעתי לעשות כל מה שאפשר וגם הפגנות. אבל המיקוד של הענין צריך להיות בעולם, ובראש הפעולה צריכים לעמוד אנשי מדע וגם אנשי מדינה מכל הארצות. והטמפו של הפעולה מוכרח גם כן להיות מהיר, כדי שהסובייטים יתחילו להבין שהענין הוא רציני מאד.

לאור מה שקרה בברית-המועצות בעבר, יש לחשוש שיבוא כל דבר רע. בחודש הבא יהיה כינוס של כל המפלגות הליברליות בפריז. שם יעמוד הענין על סדר היום. פניתי לשר החוץ של לוכסמבורג, שהוא ראש האינטרנציונל הליברלי, שהוא יפעיל מצדו כל השפעה אפשרית. שלחתי גם מכתבים לאלה שאני מכיר אותם אישית, שהם יעשו פעולות אינטרבנציה בענין זה. הענין הזה מחייב מצדנו מאמצים בלתי-רגילים, כי אחרת אני צופה התפתחות קשה מאד בברית-המועצות.

./.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

גם קראתי וגם שמעתי היום, שהדרך להשפיע על הרוסים היא, שמדענים מהעולם לא יסעו לרוסיה, שינתקו קשרים אחרים; הייתי חושב שאולי לא כדאי שהראשונים בעניין זה, שלא יסעו לקונגרסים מדענים לשם, יהיו מדענים יהודיים. חבל להפסיד אמצעי-קשר וקונטקט חשוב כזה. אם זה עלול יהיה להשפיע על מדעני העולם שלא יסעו לשם, גם אנחנו נהיה בתוך זה. אבל אם לא נשפיע אל מדעני העולם שלא יסעו לקונגרסים לשם, הרי על-ידי פירסום רעיונות כאלה אנחנו רק נקשור את ידינו בזאת ומדענים יהודים בלבד לא יוכלו לנסוע לשם. וגם על-פי האינספורמציה שקיבלנו היום מפרופסור ליפסון יש לשאול: למה נשלול מעצמנו את האפשרות הזאת של קשר זה עם היהודים שם? אם נאמר פעם-פעמיים שעל המדענים להפסיק את הקשרים איתם, הרי זה יהיה אי-כבוד למדען יהודי לנסוע לשם. אומרים: צדקה צריכה להתחיל מהבית. אבל בעניין זה אין אנחנו צריכים להתחיל ממדענים יהודיים. אם נוכל להשפיע על מדענים אחרים לעשות זאת - כן, אבל אין להתחיל ביהודים.

הערה שניה: יש להפנות את תשומת-הלב לבעיית יהודי מרוקו. לאחר שקרה במרוקו מה שקרה, הרי גם לאחר כל ההודעות של יהודים לא יקרה שם שום דבר רע, האם לא עכשיו הזמן לעשות פעולה של יציאת יהודים משם? נדמה לי שצריך לעשות מאמץ מיוחד בכיוון זה כל זמן שהם אינם כל-כך בטוחים שם.

כלפי רוסיה צריך לעשות את כל הפעולות שאפשר לעשותן. אני מבין שבמקרה אחד או שנים שילמו את כופר הנפש. אם שילמו, למה זה יביא? מה תהיינה או תוצאות המזאות?

השר לקליטת העליה נ. פלד:

שילמו בתוך רוסיה ולא מבחוץ. צריך להבחין בין

שני הדברים האלה.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

האם נעשתה פעולה לחפש דרך למפלגות הקומוניסטיות באירופה, ואולי גם למדענים לא-יהודיים בארצות מזרח-אירופה? כי בכל-אופן ייתכן שלמדענים בצ'כוסלובקיה יש יותר אפשרות של סלידיות.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מסכנים!

שר הדתות ז. ורהפטיג:

גם למסכנים יש כוח.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

כל מה שנעשה עד עכשיו בנושא כאוב זה, נעשה לדעתי בצורה נכונה ובתהודה בינלאומית גדולה, כפי שגם סיפר לנו הבוקר שר החוץ. אבל ברור שהבעיה הזאת אינה בעיה שתיפתר על-ידי מבצע חד-פעמי, אם כי אין להוציא מכלל אפשרות שבסופו של דבר אולי יחול שינוי בעמדת ברית-המועצות, אבל זה רק בתנאי שהקומלין ייווכח שהענין איננו יורד מסדר-יומו של העולם לתקופה ארוכה מאד ובכל-מיני דרכים. ואם אנחנו לא נהיה היוזמים, בין במישדין ובין באמצעות ארגוני יהודים בינלאומיים וארגונים בינלאומיים לא-יהודיים, שאנחנו שותפים בהם,

האחרים ודאי לא יעשו זאת ביוזמתם.

הבעיה היחידה, שקשה לקבוע עמדה לגביה היא: מה ניתן לעשות דרך מוסדות בינלאומיים רשמיים, ככל שזה נוגע לממשלות? קרוב לבטוח הוא למשל, שהאינטרנציונל הליברלי של תנועות ליברליות יוכל לקבל החלטות-גינזוי ותמיכה בנו. או למשל אני מתאר לעצמי, שאם נפנה אל האינטרנציונל הסוציאליסטי, יעשה גם הוא את שלו. הוא עשה גדולות עד עכשיו כשטח העליה והוא יוכל להפעיל לחץ גם בענין זה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

סנינו אליו כבר לפני שבועיים.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלוץ:

גם בעבר עזר לנו האינטרנציונל הסוציאליסטי בענייני עליה יותר מאשר כל גורם בינלאומי אחר. אישים בולטים בתחום הרוח והמדע יכולים לעזור. אין כל ספק שדרוש גם טיפול על-ידי שליחים מתאימים במפלגות הקומוניסטיות במערב-אירופה, כמו המפלגה האיטלקית, הצרפתית והבריטית. לפחות יש לפנות לשלוש אלה, שדעתן נשקלת במוסקבה ושגילו, לפחות בעקבות משפטי לנינגרד, מידת רגישות מעודדת וגם חשמיצו את קולן במחאות נגד משפטי לנינגרד.

אבל הדבר היחיד, שבו אני מטיל ספק, הוא לגבי מוסדות ממלכתיים בינלאומיים כמו ארגון האומות-המאוחדות ואונסקו. באופן טבעי הרי אונסקו היא הבמה המתאימה לפעול נגד גזירה זו. בתיאום עם משרד החוץ שלחתי גם מברק אליהם. או שאקבל תשובה ממזכיר אונסקו או שלא אקבל כל תשובה ממנו. פעם אחת הטרחתי אותם לאחר רצח הילדים בגבול לבנון. שלחתי אליהם מברק חריף וקיבלתי תשובה.

אולם מפני מה אני חושש ביחס לאונסקו? פעם בשנתיים יש עצרת אונסקו בפריז. השנה נערכת עצרת כזאת. לעצרת הקודמת לא נסעתי. לפי שעה איני מתכוון לנסוע גם לעצרת השנה. נניח שהיינו מחליטים, כי למען העלאת הנושא על-ידי שר ולא על-ידי פקיד של משרד החוץ או משרד החינוך, על שר החינוך והתרבות לנסוע לשם ולחשמיע שם את קולו בענין זה. אבל אני חושש שהמנולים האלה - הערבים יחד עם הסובייטים - יכולים להגיע לידי החלטה שלילית. מספיק שהערבים יציעו החלטה, שכדור הארץ הוא שטוח, וההצעה תקבל שם רוב של שני-שליש. בענין זה יכולים הם להביא לידי החלטה שחביא לנו רק נזק. אונסקו איננו מוסד שאנחנו יכולים לסמוך עליו. מכל הארגונים הבינלאומיים היה ארגון העבודה הבינלאומי הנוח ביותר ביחסו אלינו. אני צריך לשקול אם כדאי לי להופיע בעצרת אונסקו. כי החלטה שלילית או אפילו החלטה נייטרלית יכולה לגרום לנו נזק.

לגבי הפעלת דעת-הקהל בעולם הרי נוסף למטה שהקים משרד החוץ יחד עם ארגונים אחרים בדרג של עובדי המוסדות הלאומיים ועובדי המדינה, שאני מברך על הקמתו, תקום איזו ועדה משותפת.

ראש הממשלה ג. מאיר:

הוקמה ועדה, לא היית בשתי הישיבות האחרונות.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

בקשר לעליה הזורמת עכשיו הבאנו כחשבון, לפי הנסיון של השנה שעברה, שחודש אוגוסט הוא חודש של החלטה בעליה. גם הפקידים הסובייטיים יוצאים אז לחופשה. אבל יחד עם זה מתבלטת המגמה הזאת, שפרופסור ליפסון מדבר עליה במכתבו, היינו ריבוי משקל העליה מגרוזיה ומבוכרה והקטנת מספר העולים משאר הריפובליקות. אני חושש שהתהליך הזה יתמיד וילך. אם בחודשים הקודמים היו שליש העולים מגרוזיה, הרי העולים מגרוזיה ומבוכרה מהווים עכשיו שני-שליש.

שר השיכון ז. שרף:

גדולה, הגידול התחיל בדצמבר. עד נובמבר היתה בשנה שעברה עליה לא כל-כך גדולה, הגידול התחיל בדצמבר.

השר י. גלילי:

לכאורה ממה שעמענו היום ממכתבו של פרופסור ליפסון, הרי הובעו חששות כאלה בעתונים. אבל הפעם, כאשר שמעתי את הדברים האלה ממכתב אישי מפרופסור שניאור ליפסון לראש הממשלה חשתי בו איזה צליל מדאיג ומזיק, שלא חשתי בו כאשר קראתי דברים כאלה בעתונים. ואמנם עד כה, דווקא משום שעקבתי אחרי הדברים מפי הרדיו ומפי העתונים, עד כה היתה הפעילות הציבורית מרוכזת בענין הכופר והצד הפיננסי, הענין המעליב והבלתי הומני שבגזירה, ואילו החרדה שנוסך עלינו המכתב הזה של הפרופסור ליפסון, לא היתה מוחשית.

אני מציע כי לאחר שראש הממשלה תשוחח עם פרופסור ליפסון, ואם אמנם תתרשם שכאלה הם פני הדברים, היינו, דברים המזכירים צלילים משכבר הימים, הרי הדבר מחייב שינוי הטון של הפעילות הציבורית. ודאי שלא נעשה את הדבר בחופזה מבלי שנהיה משוכנעים שאמנם הדבר מוצדק.

במידה שמגיע אלי הד מפי יהודים שעלו לאחרונה מברית-המועצות וקיבלו הודעות טלפוניות מהורים על הכופר הנדרש, אני חש בעצמי את הדבר הזה. למשפחתנו הגיע זוג צעיר בני 27-30 שקיבלו דרכון בוויילנה, ובדבריהם שמעתי חרדה נוראה של ייאוש. בצליל של קולם הרגשתי לא רק החשש שלא ייפגשו יותר עם ההורים אלא שיש חרדת סכנה. אני מציע מאד להקשיב למה שפרופסור ליפסון מספר, ואם זאת היא ההתרשמות, הרי לדעתי זה מחייב שינוי הטון של הפעילות הציבורית.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אין אנחנו יכולים לתכנן פה את פרטי הפעולה, אבל
אין ספק שאנחנו עומדים בפני איזה אסון חדש.

לשר ורהפטיג גם בענין יהודי מרוקו. אין צורך
להגיד לנו שעריך עכשיו להתחיל בהוצאתם משם. לא הפסקנו אף ליום אחד את הפעולה
למען העליה ממרוקו. לא נתנו לדבר הזה פומבי, כי אי-אפשר לתת לו פומבי.
אי-אפשר גם להגיד שדרך היציאה היא תמיד פתוחה. אבל מתברר שיהודים זוהי סחורה
המשתלמת. אפשר יהיה פעם לספר איך קנינו יהודים מכל-מיני מדינות, ומרוקו היא
אחת מהן. אני מקווה שזה יישאר סביב השולחן הזה. אבל העליה משם לא נפסקה.
קנינו יהודים מידי "אוהבי ישראל" במדינות שונות, בעיקר ממדינות מוסלמיות; יש
מדינות שבהן הממשלות עצמן עושות זאת, יש מדינות מוסלמיות שבהן לא הצדיקים
הגדולים ביותר עושים זאת. אחד "הצדיקים" נמצא עכשיו בעולם הטוב. יש תקווה
שבכל-זאת העליה משם תימשך. אבל איני רוצה שתהיה הרגשה - שהיא מקובלת בארץ בין
אלה שאינם יודעים, אבל גם בין אלה היודעים אפילו, וזה מה שמקפיץ אותי, שיש
אנשים מצפון-אפריקה, אנשים הגונים באמת, שהם יודעים את הדברים ובכל-זאת מדברים
על-כך, שהנה מעלים רק את יהודי רוסיה. ולך דבר! האם אפשר להגיד בכנסת ובכלל
בארץ בפומבי מה עושים בשביל יהודי מרוקו? ודאי יש לעשות בשביל יהודי מרוקו.
יש אפופיאה, שפעם כאשר היא תסופר תהיה היא פרק מן המופלאים ביותר, על העליה
מסוריה. אבל עכשיו חלילה שתופיע אות על-כך, כי זה כרוך באמת בסכנת נפשות.
אבל אי-אפשר לספר את הדברים. אני רוצה רק שהשר ורהפטיג יהיה שקט שלא נפסקה
העליה משם ועכשיו עוסקים כבר בחיפוש דרך אחרת לכך.

שר החוץ א. אבן :

אין לי כל ספק שהפרופסור שניאור ליפסון צודק: הכופר האקדמאי הוא סימפטום, והמחלה היא עמוקה יותר. אנדיר את המחלה כדלהלן: עם כל החומר המגיע אל הממונים על הבטחון הפנימי בברית-המועצות, שעה שהם שואלים מה הם מוקדי מורת-הרוח או הערעור והכפירה, הם מוכרחים לבוא מיד להגדרה זו, שהציבור האקדמאי הוא מקור הערעור, הכפירה והתביעה. אין שום עדות לתסיסה של פועלים. הרי על רקע של מצבים חומריים יש דוקא הישגים למשטר בהעלאת רמת-החיים. אבל התביעה של החוגים המדעיים ליתר מגע אם המערב, ליתר כניסה של השפעות אוניברסליות, להרחבת החירויות, למחאות על המאסרים, לתביעה לזכויות אדם - בתסיסה זו בולט הציבור הזה. ואני סבור שיש כאן איתות לעבר היהודים ולעבר האקדמאים, קודם-כל באמצעות האקדמאים היהודיים, שיש מתיחות בין הממשל לבין הציבור ההוא, ויותר נוח בשלב זה להתרכז בגיזורה היהודית ולנקוט מדיניות של הפחדה, שהרי המדיניות הסובייטית אחוזה בסתירה. הסובייטים רוצים שהממשלה הסובייטית תרבה מגעים עם המערב, מבלי שזה ישפיע על המשטר הפנימי הסגור. אבל כפי שראש הממשלה אמרה יש ועדות, גם במשטר הממלכתי, הפועלות יחד עם הארגונים היהודיים. נצטרך לבדוק במשותף ובמפורט אם אפשר לשנות את הכיוון של ההסברה.

לגבי התשלום של הכופר - אין לנו אפשרות להשפיע על כל פרט, שיחליט לחלץ את נפשו. אני שואל אפילו מבחינה מוסרית: נניח שידוע לי על אדם שיכול לצאת משם ולעלות, האם אני היושב בירושלים יכול לומר לו: "אל תשלם ותישאר שם"? זוהי בעיה מאד חמורה. כאשר הדבר מאורגן, יש לי דעה שלא צריך לשלם את כופר הנפש, אבל לומר לפרט "תמשיך לשבת שם", ואני יושב פה ונותן לו את העצה, אני מסופק אם זה יעיל ואפילו אם זה מוצדק.

אשר לשאלת חשד קול - עמדת צרפת כיום בענין הנשק אינה לרוחה של מצרים. צרפת עומדת על האמברגו שהכריזה עליו. המדיניות הזאת היתה בשעתה מכוונת נגד ישראל, אבל כמו כל מדיניות היא חרב-פיפיות. לפי הידיעות המגיעות אלינו, הרי כאשר מצרים פונה לפריז ומבקשת נשק, אומרים להם הצרפתים: אל תדברו איתנו על נשק, הכה נחשוב איך לעזור לכם בענין המדיני. אבל סאדאת דיבר על האמברגו הפועל לרעת מצרים. שר החוץ המצרי מוחמד ראלב צריך להגיע לשם. אין עדיין ידיעה שגם סאדאת צריך להגיע לשם. אבל ראלב צריך להגיע לשם. הוא ודאי ינסה להביא לשמירת האמברגו כלפי ישראל והפרתו כלפי מצרים.

לגבי מדענים יהודים וניתוק קשרים שלהם עם רוסיה, הציע חשד ורהפטיג שמדענים יהודים לא יתבלטו בכיוון זה. הרעיון של ליפסון, שמדענים ידועי-שם יפעילו את עמדתם לגבי המגעים עם מדענים בברית-המועצות - אין אני חושב שהוא רצה להשתמש דווקא ביהודים. אבל אל תאשימו אותי באנטישמיות אם אומר, כי לחפש מקבלי פרס-נובל לפיסיקה בין מי שהוא גוי גמור, קשה מאד. יש מעטים מאד כאלה. היהודים מאד בולטים בשכבה העליונה של ידועי-השם במדע הפיסיקה. אבל אם טלר והופשטטר ומדענים אחרים יתייצבו לעזרתנו בענין זה, אני חושב שהיחוס יהודים דווקא יפסול אותם מלעמוד בראש הלחץ הזה.

אשר לאונסקו - לא הרחבתי את הדיבור על-כך, כי לא הספקתי לגבש הצעה לסגן ראש-הממשלה לקראת העצרת. אני חושב שדווקא הפעם יש צורך בהופעתו שם. לא נסעתי בעצמי לעצרת אונסקו. אולם לוועידות ארגון העבודה הבינלאומי נהגו שרים לעמוד בראש המשלחת הישראלית. אולי העובדה הזאת של הופעת שר תוסיף חגיגות להופעתנו שם. יהיה שם ויכוח כללי על מצב שיתוף-הפעולה המדעי בעולם. אני חושב שאפשר להשמיע שם דברים על הנושא הזה.

האם יש מקום ליוזמה פרלמנטרית? הדבר תלוי בעמדתם של הגופים המרכזיים בארצות-הברית, באירופה ובאמריקה-הלטינית. אולם אפשר בהחלט להשמיע את הדבר הזה בוויכוח הכללי בעצרת אונסקו.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מזמן לזמן אני נשבעת לא להגיד יותר דבר על "קול ישראל" והטלוויזיה. אבל בליל-שבת יש איזו תכנית ל"עונג שבת". המנחה מדבר עם בומבה צור. בומבה צור מתרגש ואומר: אני קורא את העתונות, והדם עולה בראשי על אי-צדק. כאשר אני שומע על אי-צדק, אני מוכן לעלות על בריקות וכדומה.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

השחקן זינגר.

שר החוץ א. אבן:

הקול קול בומבה, והידיים ידי זיווה יריב.

ראש הממשלה ג. מאיר:

הוא אומר: אתה הולך איתי בענין הכופר? השני עונה: מה זה בענין הכופר? אני מדבר על איקרית ובירעם. והקהל יושב ומוחא כף. איזו ציניות! וזה אצלנו בבית. מה אנחנו רוצים מאחרים?

מוכיר הממשלה מ. ארנון:

באותו השידור הביע המנחה אהדתו לארמניה השלמה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

ידאגו לכך הארמנים.

906. מצעד צה"ל ביום העצמאות הכ"ה

ראש הממשלה ג. מאיר:

נתבקשתי להעלות מחדש לדיון את ענין המצעד ביום העצמאות.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

בסוף השבוע שעבר דיווחתי לראש-הממשלה על הגיבוש הסופי של התכניות לציון כ"ה שנות המדינה. התברר שבעיקר מבחינת קוצר הזמן לא ייתכן לקיים את תערוכות ההישגים בכל תחומי החיים כפי שהיינו רוצים שתהיינה. לדעת מארגני תערוכות מקצועיות, של אלה שהצליחו בעבר, צריכים להכנין תכנית כזאת לפחות במשך שנתיים, כדי שתהיה משקפת ומכובדת ומושכת את הקהל.

במאמץ גדול ומוגבר מאד ניתן יהיה לקיים את התערוכות הבאות. זה כמובן מלבד התערוכה שנמצאת כבר בשלב מתקדם והיא נערכת על-ידי משרדי המסחר והתעשייה ומשרד החקלאות, ונדמה לי שגם בהשתתפות האוצר. כוונתי לתערוכה תעשייתית-חקלאית שחקויים במקביל לוועידה חקלאית.

בשלב מתקדם של הכנות נמצאת גם תערוכה של אמני ישראל באמנויות הפלסטיות.

יש כבר התחלה של היערכות לתערוכה של 100 שנות התיישבות בארץ-ישראל החל מייסודה של מקווה-ישראל עד נאמר לנחל גתית, אם עד אז לא תקום נקודה נוספת - אני מקווה שתקומנה - בכל-אופן עד ההיאחזויות האחרונות.

שר האוצר פ. ספיר:

תהיינה שתי תערוכות חקלאיות?

סגן ראש הממשלה ושר התינוך והתרבות י. אלון:

זאת לא תהיה תערוכה חקלאית, ידובר גם על התיישבות עירונית. תהיה זאת תערוכה של 100 שנות יישוב הארץ, 100 שנות הגשמת הציונות. זו היתה הצעת ראש-הממשלה שקיבלתי אותה. אין זה קל לכיצוע, אבל היות וזהו נושא מוגדר, מקווים המומחים שהיא תיפתח אחרי שתינעל התערוכה החקלאית-תעשייתית. זה יהיה קשור גם עם גלי עליה וכיוצא באלה.

אבל ככלות הכל, אם כי יהיו דברים יפים מאד, תחסר לדעת רבים בשנת הכ"ה נקודת-מוקד מרכזית. אמרה לי ראש-הממשלה ששר התיירות דיווח לה על ירידה מסויימת, אולי אפילו ניכרת, בהיקף התיירות. ואז עלה מחדש ענין המצעד הצבאי, כמחשבה שמצעד יפה עשוי להיות אחד המוקדים העיקריים, אם לא המוקד המרכזי, בתשומת הלב של היהודים, הישראלים וכו'.

הנימוקים בעד עריכת מצעד צבאי ברורים. כאשר נערך הוויכוח בנושא זה לפני חודשים מספר, נשמעו שני נימוקים נגד עריכת מצעד צבאי. היו כאלה שהספיק להם נימוק אחד כדי להתנגד לעריכת מצעד צבאי, היו כאלה ששני הנימוקים גם יחד הכריעו בעמדתם.

(א) ההוצאות הכרוכות בעריכת מצעד כזה. הרמטכ"ל דיבר, אם איני טועה, על סכום של 12-14 מיליון לירות; (ב) היות ולפני יציאת היועצים הסובייטיים ממצרים היתה אי-בהירות לגבי המצב הבטחוני שעלול להיות לקראת האביב והקיץ הבא, היתה מחשבה שמוטב כי צה"ל יהיה מרוכז יותר בכוננות מאשר במאמץ גדול לעריכת מצעד צבאי.

היו לי ספיקות גדולים בקשר להוצאות והצבעתי נגד עריכת מצעד. אבל השאלה העיקרית היתה שאלה מדינית. ולשאלה זו היו שני היבטים: (א) מה צפוי לנו באביב ובקיץ הבא מבחינה בטחונית? (ב) מה צפוי לנו באביב ובקיץ הבא מבחינה מדינית? עמשיו סביר להניח שגם אם נגזרה איזו מתיחות בטחונית אי-שם בשנה הבאה, בכל-זאת לפני זה תהיה עוד איזו שנסה למהלך מדיני. אין לי כל ספק בזאת. זוהי הערכתי את יחסי הכוחות. עם זאת היועצים הסובייטיים ממזרים, ודאי חל שינוי לטובה בענין זה. אמנם איש מאיתנו לא יתקע כף שאינה צפויה שום התנגשות בגבול או פעולה של החבלנים, אבל סביר להניח שבאביב או בקיץ הבא המצב יהיה טוב יותר מאשר אילו נשארו הסובייטים במצרים. ואשר למהלכים מדיניים יכול להיות ספק אם הם יהיו בראשית השנה הבאה ומה יהיו, אבל יש להניח שזהיה רגיעה מדינית. לא צריך להיות ספק לגבי מעמדה של ירושלים בעתיד, ואני מוכן לא להזכיר את הנימוק הזה בכלל.

אני מוכרח להודות שיש בלבי חשש שבהעדר מצעד צבאי, החגיגות תימצאנה פנומות. איננו מקיימים מצעד כל שנה. אבל אם מותר לאדם גם לשקול שנית את דעתו, הרי לאחר שקלא וטריא אני משנה את דעתי לכיוון של עריכת המצעד בירושלים ביום העצמאות.

שר הפנים י. בורג:

באיזה היקף?

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

בהיקף המקובל. את מצעד חיל-הים אי-אפשר לערוך בירושלים, גם לא בים-המלח. אותו אפשר לערוך או בחיפה או בתל-אביב. חיל-האוויר ערך בלאו-הכי כל השנים - גם כשלא היה מצעד - מטס חגיגי מעל לשמי הארץ. מצעד פירושן איפוא הופעה חזקה של צבא היבשה עם הופעה מתוכננת של חיל-האוויר כחלק מהאירוע.

שר התיירות מ. קול:

אני שמח מאד על הדיון מחדש ועל הדברים שבאו לידי ביטוי בדברי סגן ראש-הממשלה. ראשית-כל אני רוצה לומר שהמצעד הזה מגיע לעם בישראל, עוד לפני שהוא מגיע לתיירים.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

חלה אצלך התקדמות.

שר התיירות מ. קול:

אמרתי לשר הבטחון שאני בעד ההתיישבות בשארם-א-שייך, כיוון שאני דואג לבטחון המדינה, ואת הבטחון הזה אני רוצה לנצל גם למען התיירות. נקודת-המוצא היא בטחונית ולא תיירותית.

עכשיו לגבי המצעד. הוא מגיע ראשית-כל לעם בישראל, שזהיה לו שמחה. גם הגיעו עולים. וטוב לקיים מצעד אחת לחמש שנים, כי זה"ל איננו רק פראדה צבאית, זה יותר מאשר ביטוי לצבאיות. איננו רואים את זה"ל רק כביטוי לעוצמה צבאית. גם זה ישנו, אבל לא רק זה.

שנית: לגבי התיירות. נחוץ גם כן איזה מוקד מרכזי כדי למשוך יותר אנשים לכאן. מה שקרה בשני חודשי הקיץ הזה, זהו ראשית-כל ביטוי לתופעה עולמית. כל חברות התעופה בעולם מפסידות כסף רב. השנה כנראה יפסידו סכום של 750 מיליון דולר. חברת "אל-על" נמצאת במצב טוב יותר מאשר חברות התעופה האחרות. גם חטיפות המטוסים בארצות-הברית משפיעות. אדם רוצה לנסוע לגופש ולנוח, והנה הוא נכנס למטוס ואינו יודע לאן יגיע. גם המצב הכלכלי בארצות-הברית הוסיף. גם ההטרדות הבטחוניות והביקורות שישנן עכשיו בכל העולם

יותר מאשר בעבר, ואצלנו גם התוספת של מה שהיה בליל-הדמים בלוד. כל זה נתן את אותותיו. היתה לנו ירידה קטנה בחודשי יולי-אוגוסט שהם בדרך-כלל חודשי השיא. בכל-אופן אני מקווה שנעמוד בתחזית של השנה ושיהיו לנו, למרות הירידה בחודשיים האחרונים, ב-100,000 תיירים יותר מאשר בשנה שעברה. אנחנו נגיע כנראה השנה ל-750,000 תיירים לעומת 650,000 תיירים בשנה שעברה.

אבל אנחנו רוצים ששנת מחצית היובל תהיה גדולה עוד יותר בתיירות. עשינו מאמצים להשלים בנייתם של עוד חדרים. חוץ מירושלים התכניות שלנו מתגשמות. אני רוצה פעם להביא בפני ועדת השדים לענייני כלכלה את ענין הבנייה בירושלים. פה כל דבר מתעכב.

ראש הממשלה ג. מאיר:

חביא לפנינו צעדה של כל העניינים?

שר התיירות מ. קול:

אם היינו מגיעים בטנק למשרד ראש-העיר (פעם התבטא "למשרד ראש-הממשלה") היה זה אולי עוזר להחיש את הבנייה בירושלים.

אני רואה את ההצעה שהביא לפנינו סגן ראש הממשלה כהצעה חשובה מאד. אשר לכסף שיושקע בעריכת המצעד, אני בטוח שהתיירות בחלק גדול תכסה אותו. אבל לא רק זה. המצעד נחוץ לנו כאן בישראל. כיוון שהייתי בשנתו בעד המצעד, אני עכשיו עוד יותר בעדו. אני מקווה שהפעם תאושר ההצעה הנכונה הזאת של סגן ראש הממשלה.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

אין לי זכות יוצרים על ההצעה. קדמו לי אחרים.

שר האוצר פ. ספיר:

הייתי בשעתו בעד עריכת המצעד, ולא מפני שאני "תיירות MINDED" וגם לא מפני שאני צריך לדאוג להפסד של חברות התיירות בסכום של 750 מיליון דולר. אבל אני צריך לדאוג ל-2,700,000 יהודים היושבים בארץ ולעולים שבאו מארצות שונות ועולים כאלה שהגיעו בחמש השנים האחרונות, שבשבילם תהיה זאת ודאי החווייה הגדולה ביותר לראות את המצעד. חשבתי אז ואני חושב גם עכשיו שזה יהיה לב החגיגות של יום העצמאות.

אשר לענין ההוצאות רוצה אני לשאול את שר הבטחון: ישנה הוצאה של 2.5 מיליון לירות להנעת הטנקים. האם אין הוצאה להנעת הטנקים גם כאשר אין מצעד, והאם אי-אפשר להעביר חלק של ההוצאה לתקציב הבטחון? וכן גם ביחס לאנשי המילואים המגיעים את הטנקים למצעד. איני יודע אם זה ככה, אני רק שואל ומציע.

ועוד אני מציע: היות ואנחנו עושים מצעד רק אחת למספר שנים, אולי נקבל את הסכמת ועדת הכספים לכך שההוצאה הזאת תחולק לשלוש שנים.

שר הבטחון מ. דיין:

על שאלתו של שר האוצר ישיב הרמטכ"ל. איני מדבר על הצד הכספי. אשר לחשש מפני המצב הבטחוני אני מקווה שהחשש הזה לא יתגשם. אבל אם אני נגד עריכת המצעד, הרי זה לא מפני שאיני חושב שהוא יהיה אטרקציה ושהיירים לא יהנו ממנו, אלא אני חושב שאין אנחנו צריכים לעשות את זאת.

אנחנו עומדים לחוג את שנת הכ"ה למדינה שלנו - וכך זה קרה שבשנת הכ"ה למדינה אנחנו יושבים על הסואץ ואנחנו יושבים ברמת-הגולן ואנחנו יושבים על הירדן ואנחנו יושבים בירושלים, ועל זה אני מצטער, והרוסים עזבו את מצרים, ואחרים טוענים שאנחנו "מדינת כיבוש" - OCCUPATION FORCE - ואיננו רוצים בשלום, ואומרים עלינו עוד "מעלות" ומדביקים אותן לנו. נעמוד כבר שלוש שנים לאחר הפסקת-האש ושש שנים לאחר המלחמה. ולדעתי אין אנחנו צריכים לתת בשנה הזאת או בשנה הבאה את הביטוי הנמרץ ביותר, שמדינת ישראל הולכת בשנת העשרים וחמש לקיומה במצעד צבאי בירושלים עם הטנקים ועם המטוסים. ואם עושים מצעד צבאי, אי-אפשר שלא לעשותו בירושלים ואי-אפשר לעשותו בלי טנקים ובלי מטוסים, וטנקים הם טנקים, ומטוסים הם מטוסים וצנחנים הם צנחנים. זאת תהיה הופעה צבאית מאוד מרשימה ולדעתי מאד לא אידיאלית באווירה של 1973, כאשר כל העולם אינו אוהב עמשי מלחמות ולא מתח של צבאיות. ודאי צריך צבא, וצריך להחזיק צבא במחנות וכשצריך להלחם - צריך להלחם. אבל כך להציג את עשרים וחמש שנות מדינת-ישראל, בשנה שיש לנו עניין העליה מברית-המועצות כפי שישנו, וגם הנושאים האחרים שהם באמת נושאים מרכזיים בחיינו - לכל הדברים האלה לא נצליח לתת ביטוי, והביטוי שהוא יהיה מרשים מעל לכל - יהיו הטנקים שלנו בירושלים. אני מעדיף שתהיה לנו שנת הכ"ה פחות צבעונית ופחות דרמטית וללא מעמד צבאי. אין לי שום ביקורת על מה שמציעים, כי אין אני יכול להציע איך לעשות שנה מרשימה בדרכים אחרות. אני מוכן לקבל את הדין שהיא תהיה שנה לא כל-כך מרשימה ואני מעדיף שנה כזו ללא מצעד צבאי.

הרמטכ"ל ד. אלעזר:

בפעם הקודמת לא המלצתי לערוך את המצעד, וזה בעיקר משני נימוקים, ושניהם נימוקי צה"ל. הנימוק האחד היתה ההערכה שהיתה לנו אז, שיכול להיות כי באביב 1973 נצטרך להיות בכוונות גבוהה. אני סבור כי היום יש לנימוק הזה פחות משקל, כיחוד לאחר יציאת הרוסים ממצרים, אם כי אין הנימוק הזה מבוטל לחלוטין.

הנימוק השני היא נימוק תקציבי. באשר לנימוק התקציבי, הערכנו את ההוצאות התקציביות בסדר-גודל שבין 13-14 מיליון לירות, וזה לא כולל את המטס האווירי. אני חושב שזה יהיה בסדר גודל של 14 מיליון לירות ומשהו, כולל המטס האווירי.

לשאלתו של שר האוצר אומר: אנחנו מחשבים את ההוצאות למצעד. אם מדובר על טנקים, הרי המדובר הוא להביא את הטנקים לאיזה מקום, להביא את האנשים לשם, ללמד אותם לנסוע במבנה מסויים, הם נוסעים ומתאמנים, עולים על הטנקים ונוסעים למצעד ומן המצעד חזרה, וכל הפעולות האלה תהווין הוצאה לכבוד המצעד, שאם המצעד איננו, אין אנו עושים את כל הפעולות האלה. כך שזהיה זאת הוצאה רק למצעד, ואין פה שילוב להוצאות אחרות. במבנה מכסימלי הוצאות הטנקים והפעלת הטנקים הן בסדר כולל של 5 מיליון לירות מתוך הענין הכולל.

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

כמה טנקים?

הרמטכ"ל ד. אלעזר:

130 וכמה ועוד 100 נגמשיים.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

זה כמו במצעדים קודמים?

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

זה מאה אחוז יותר. לדעתי זה מיותר.

הרמטכ"ל ד. אלעזר:

אם לעשות מצעד, יש לעשותו בירושלים ויש לעשותו

מרשים ומכובד.

ראש הממשלה ג. מאיר:

זה ודאי.

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

קודם-כל לשאלה: האם לעשות מצעד או לא? אני בעד עריכת מצעד אם הנסיבות הבטחוניות מאפשרות זאת. השיקולים של שר הבטחון קיימים, אבל לפי דעתי בצד השני של המאזניים מונחים שיקולים לא פחות כבדים. ולקיים חגיגות של כ"ה שנות המדינה בלי איזה שהוא דבר מרכזי ומאחד, אני חושב שזה לא יהיה טוב, ומה עוד, כפי שאמר ספיר, בחמש השנים האלה נכנסו לארץ רבבות עולים. לפי חפישתי ודעתי כפות-המאזניים בהחלט נוטות לכיוון של קיום מצעד.

אשר להוצאה, אם מדברים על סכום של 14 מיליון לירות נטו תוספת, הרי זה הרבה כסף. איני משוכנע שזה מוכרח להיות כך. המצעד שנערך לפני חמש שנים עלה בכל מכל כל סכום של 6 מיליון לירות. אני חושב שהשנה המצעד צריך להיות גדול יותר, אבל אין הוא צריך להיות כפול. גם מהבחינה התקציבית וגם מהבחינה המצעדית אין הוא צריך להיות כפול. עמדתי על הבמה והצדעתי. אם להצדיע ל-200 טנקים ולא ל-100, אין זה מוסיף מבחינה חזותית.

בכמה תחומים יכול להיות שיש כאן מה שקוראים OVER ADVERTISEMENT - "פרסומת יתרה". 100 טנקים הם בסדר, אם להשקיף ולהצדיע ל-200 טנקים, אתה מתחיל להתעייף.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

עולם הביטויים שלך השתנה ועבר לעולם המסחר.

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

יש תופעה כזו, שאם אתה מוסיף פרסומת לאיזה מוצר, הרי הלקוח יבקש הכל מחוץ לאותו מוצר. אני מבין שהיקף המצעד צריך להיות השנה גדול יותר משהיה אז, אבל אין הוא מוכרח להיות כפול וההוצאה אינה צריכה להיות 14 מיליון לירות. יכולה להיות גם תכנית בינונית, ואת עיבוד הפרטים אני מציע להשאיר למומחים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

הייתי אז בעד המצעד ולא שיניתי את דעתי. המשקל של לא-מצעד גם הוא גדול. זה כמעט בניגוד לטבע. אנחנו רוצים להראות מה שיש לנו. יש לנו צה"ל, זהו דבר שנבנה במשך 25 שנה. אין צורך לנהל פה תעמולה לצה"ל. אם לא יהיה מצעד צה"ל, אם זה דווקא (אויסגערעכענט) יחסר, הרי אראה בזה איזה פגם שקשה יהיה לי להסבירו בדיוק.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

האם זה מובן שהמצעד יהיה רק בירושלים? בשבילי זה תנאי. אם בירושלים - אני בעד המצעד.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

האם מישור הציע לערכו שלא בירושלים?

ראש הממשלה ג. מאיר:

שר הבטחון, שהוא נגד המצעד, דיבר על המצעד בירושלים. אני בעד המצעד, ואני נגד זה שדווקא עכשיו נעביר אותו לאיזה מקום אחר.

הפעם אנחנו מחליטים סופית.

מי בעד עריכת המצעד?

מצביעים.

מחליטים:

(ב-12 קולות נגד 2), בהמשך להחלטת הממשלה מס. 704 מיום ו' בחמוז תשל"ב (18.6.72), לקיים בירושלים מצעד מרכזי של צה"ל ביום העצמאות הכ"ה.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

אני מבין שהערותיו של שר המסחר והתעשייה יישקלו.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

אני בעד זה שמזכיר הממשלה יודיע על-כך היום.

ראש הממשלה ג. מאיר:

ודאי.

- - - -

שר התיירות מ. קול:

מה התכנית לגבי צעדת שלושת הימים?

ראש הממשלה ג. מאיר:

למה לדון על זה עכשיו?

שר התיירות מ. קול:

כי זה קשור ביום העצמאות.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

כאשר הוחלט לא לקיים את המצעד הצבאי, עלתה מחשבה אולי לקיים את הצעדה סביב יום העצמאות כדי שיהיה משהו בירושלים. עכשיו יצטרכו לבחון את ענין הצעדה לאור המצעד. נדווח על-כך לממשלה.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

לאחר שהוחלט על קיום המצעד בירושלים ייתכן שיש לקצר בכמה דברים.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

התכנית כבר מקוצרת מאד.

907. מינוי בשירות החוץ

שר החוץ א. אבן:

ישנה הצעה למנות את ד"ר ב. שמורק לתפקיד שגריר במונטבידיאו. ההצעה נתקבלה הבוקר בוועדת המינויים.

מ ח ל י ט י ס:

לאשר את מינויו של ד"ר ב. שמורק לתפקיד שגריר במונטבידיאו, אורוגואי.

./.

908. אישור ההסכם עם צרפת בדבר הפקת משותפת של סרטים וחילופיהם

שר החוץ א. אבן:

צריך לאשר הסכם עם צרפת במסגרת החוזה לקשרי תרבות. מדובר על אישור חוזה בדבר הפקת משותפת של סרטים וחילופיהם.

מ ח ל י ט י ס:

א. לאשר את ההסכם בדבר הפקת משותפת של סרטים וחילופיהם, שנחתם בירושלים ביום כ"ב בניסן תש"ל (28 באפריל 1970).

ב. שר המסחר והתעשייה ממונה על ביצוע ההסכם.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

על זה אין אמברגו.

909. ההפגנה בענין איקרית ובירעם

שר הדתות ז. ורהפטיג:

ידובר כאן על הכרוז בענין איקרית ובירעם?

ראש הממשלה ג. מאיר:

אתה מתכוון לכרוז שחולק בזמן ההפגנה?

חשד י. גלילי:

אולי אפשר לדעת איזו זרוע של הממשלה מטפלת במישרים במפוני איקרית ובירעם בכל הנוגע לפיצויים, לשיקומם וכו'?

ראש הממשלה ג. מאיר:

הבינתי שעד עכשיו טיפל בזה מינהל מקרקעי ישראל.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

כן.

ראש הממשלה ג. מאיר:

ומינהל מקרקעי ישראל ודאי ימשיך בזאת. איני יודעת אם ברגע זה ירצו לדבר איתנו על עניינים אלה. לדעתי הטיפול צריך להיות מזורז ואדיב, ביד רחבה יותר - LARGE - אולי מאשר בעבר. אמנם שמעתי שזרוע אחר כי בין המפגינים היו כאלה שיש להם בית של שמונה חדרים, זאת אומרת שהם שוקמו.

אמנם אי-אפשר לומר שאני מאד "אובייקטיבית" בענין זה, אבל אני ממליצה לקרוא את דברי עזריה אלון ב"דבר" של יום שני.

לא התכוונתי שנפתח היום ויכוח חדש על בירעם ועיקרית. אבל חולק כרוז בעברית ובערבית בזמן ההפגנה, והכרוז הונח עכשיו לפניכם. חתום עליו "ועד הסולידאריות של כפריי המשולש". יש בו לדעתי שני דברים מעניינים. (א) במידה שאמרת זאת אני יכולה להגיד שהחקיים הפסוק כי גם שוטה הוא נביא; (ב) הכרוז אינו חתום על-ידי מפוני בירעם ואיקרית המדברים על-כך שנישלו אותם מאדמתם אלא על-ידי "ועד הסולידאריות של כפריי המשולש". את מי מייצג הוועד הציבורי?

עובדה היא שבהפגנה היו יהודים, ביניהם גם יהודים ידועים בארץ, יהודים חשובים. אמרו לי שהלכו בהפגנה חיים חפר, עמוס עוז, עמיחי ועוד מאות אנשים - לא אלפים - גם מקיבוצים. אני לא התכוונתי לכך שנפתח היום ויכוח מחודש. אני יודעת על מה יש לפתוח בוויכוח. אם מישחו רוצה שיהיה דיון, יהיה דיון. אבל חשבתי שהכרוז הזה לא הגיע אולי לחברי הממשלה ושיידעו במה מדובר. לא כתבתי את המלט ולא כתבתי את הכרוז הזה, אבל כאשר אנשי הבטחון הביאו לפני את הכרוז הזה, חשבתי שגם אתם צריכים לדעת על אודותיו.

ועוד: רוצה אני לשבח את המשטרה על שני דברים: על שדאגה לזה שההפגנה תהיה מסודרת ושגם דאגה לכך שלא נחיה בחסדו של הרב כהנא, שאירגן איזה 150-200 בחורים ורצה לפוצץ את ההפגנה. המשטרה דאגה לכך שזה יהיה לחוד וזה יהיה לחוד, וההפגנה עברה בצורה מסודרת ללא פגם.

שר הפנים י. בורג:

אני רואה שיש "ועד סולידאריות" ויש מספר ועדים המפרסמים דברים. ביקשתי את היועץ המשפטי לממשלה לבדוק האם כל מי שרוצה ליטול את הכתר יכול ליטול אותו להופיע בשם ועד אנונימי או שיכולים לחייב בני-אדם לא להופיע תחת כיסוי אנונימי של ועד אלא להופיע בשמות שלהם.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

בעתונות לא פורסם הכרוז. האם לא כדאי שמשדר
ההסברה ידאג לכך שבכל-אופן בקיבוצים יידעו על מה מדובר?

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

הכרוז לא היה בעתונות, אבל היה עליו דיווח
בעתונות.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

האם אפשר לדעת האם באמת קיים ועד כזה או שהכרוז
נתפרסם על-ידי יהודים?

ראש הממשלה ג. מאיר:

אין ספק שיש כאן ועד של יהודים.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

יש בזה עבודה עברית.

ראש הממשלה ג. מאיר:

ברור שיש בזה יהודים. היהודים הלכו שלובי זרוע
עם ראייה.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

עם מסע הצלב.

(נוסח הכרוז שהופץ בין חברי הממשלה וצורף לפרוטוקול):

למען תושבי בירעם ואיקרית

אזרח שאיכפת לו,

אנו, הסובלים מדיכוי לאומי, כלכלי, פוליטי וחברתי, המבוצע על-ידי השלטונות; אנו, אשר נגזלה אדמתנו ונהפכנו בכוח לשכירי-יום מנוצלים, כתוצאה ממדיניות מחושבת - עומדים היום בפני בעיה אשר מציקה לנו ומכבידה על נפשנו.

אנשי כפר בירעם ואיקרית עורם נלחמים למען חזרתם אל אדמותיהם ואל כפריהם. בעיית שני הכפרים האלה ושליטת זכויותיהם של התושבים אינה מיוחדת במינה. כל כפרי המשולש (לדוגמה: ברטעה) סובלים מאותו דיכוי, למרות השוני בצורת הביצוע.

חזרת אנשי בירעם ואיקרית אל כפריהם והשגת זכויותיהם הצודקות פירושו צעד ראשון לחזרתנו אנו אל עיבוד אדמותינו, שנלקחו מאיתנו בטענות-שוא "בטחונות".

היכן אתה עומד נוכח בעיה זו?!

אין לנו ספק בכך שאתה עומד לצידנו. כי הבעיה היא בעייתך!

בוא והצטרף אלינו, כדי שנחזק את כוחם של אנשי בירעם ואיקרית!

הצלחה בגליל - זוהי הצלחה במשולש! זהו מאבק אחד למען פתרון של אותה בעיה.

אל כל הכוחות הדימוקרטיים בישראל,

אנו קוראים לכם להשתתף בהפגנת ההזדהות עם עקורי בירעם ואיקרית, שזיערך ביום רביעי, 23 לאוגוסט, בשעה 3:30 אחה"צ, שתתחיל בשער יפו בירושלים ותסתיים מול משרד ראש הממשלה.

כמו-כן אנו קוראים לך להשתתף במסע ההזדהות שזיערך ביום שבת, 26 לאוגוסט, בהשתתפות צעירי המשולש. וזאת, כדי לבטא את ההזדהות הכנה עם מאבקם של כפריי בירעם ואיקרית.

ועד הסולידאריות של כפריי המשולש.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מי הם? אולי הם מסתירים. אני מניחה שיש ביניהם גם מישחו מחוץ לאבנרי.

./.

910. עתירת מפוני רפיח לבג"ץ

שר הבטחון מ. דיין:

הערה לנושא שאינו עומד על סדר-היום.

אבל אולי תשמע, השר פלד, את הדברים, ואולי יכולה להיות לך השפעה בענין זה.

יש שם הרבה הבטחות שלא יקרו דברים כאלה בעתיד, שלא יעבירו אוכלוסיה בכוח. אבל לא היו מאז מלחמות שבהן הצדדים נתבעו לקיים את האמנה או עמדו למבחן באיזו מידה הסעיפים האלה של האמנה מעשיים.

לנו יש סכסוך יסודי בענין האמנה הזאת עם הצלב-האדום ועם אחרים. באמנה הזאת יש סעיף האומר שביחס לכל ארץ כבושה, יכולה מדינה שלישית לייצג אותה בפני המדינה הכובשת. צריכה זאת להיות מדינה שאינה מעורבת במלחמה. במצרים ועזה צריכים לייצג את מצרים, ביהודה ושומרון צריכים לייצג את ירדן. הצלב-האדום בא אלינו ואומר: אנחנו מבינים שאין אתם רוצים כי מדינה שלישית תייצג את הערבים, אבל אנחנו הצלב-האדום נייצג אותם. איני יודע אם כתוב שם באמנה שהארץ הנכבשת תיוצג על-ידי מדינה אחת או על-ידי הצלב-האדום. הם באים בדרישה חקיפה שיש להם סטאטוס-קוו שהם מייצגים את המדינה הנכבשת. גם עד עכשיו לא הופיע הצלב-האדום רק כגוף העוסק בדברים הומניטריים בלבד. אנחנו מאפשרים להם במידה נרחבת ומרשים להם לעשות הרבה דברים שהם מעבר לכל התפקידים הישירים של הצלב-האדום, עד כדי כך שהם יכולים לקבל תרומות-מזון של מצרים לאנשי הרצועה, בתנאי שאלה יעברו דרך הצלב-האדום, ולא חשוב אם האנשים שם צריכים מזון נוסף או לא.

אבל אין זה הסעיף היחיד, הסעיף בענין "המדינה השלישית" שאין אנחנו מוכנים להגשים אותו. יש עוד סעיפים באמנה הזאת שאמרנו ביחס אליהם כי לא נגשים אותם, והצלב-האדום אינו קורא אותנו לדין תורה. הם אומרים: אינכם מגשימים - אינכם מגשימים. עד עכשיו לא הופיע הצלב-האדום בצורה תקיפה באיזה פורום בינלאומי בטענה, שישראל אינה מגשימה את אמנת ג'נבה שהיא חתומה עליה.

עכשיו בא העורך-דין הולצמן ותובע את מדינת-ישראל על שאין היא מגשימה את אמנת ג'נבה, על שהיא מעבירה אוכלוסיה ממקום למקום.

ראש הממשלה ג. מאיר:

הוא מופיע בשם שבטי הבדואים?

שר הבטחון מ. דיין:

כן, בשם שבטי הבדואים. הוא טוען שאנחנו מפירים לא רק את חוקי ישראל אלא גם את אמנת ג'נבה ואנחנו מעבירים אנשים ממקום למקום. חשבתי כי עכשיו כאשר מדברים על דברים מסוג זה, רוצה אני להעיר גם את ההערה הזאת.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

איני רואה את עצמי ככתובת לכך. לא שלחתי את עורך-הדין הולצמן לבג"ץ. לו זה היה תלוי בי, לא היה מגיש את התביעה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

איש אינו אומר שאתה הגשית את התביעה. אין אני מכירה את הולצמן. אבל ודאי לא עשה זאת מתוך ההתעוררות שלו. היו צעירים ממפ"ם, שאתה אינך אחראי להם, אבל אמרו לי שהוא היועץ המשפטי של "על המשמר". אבל מופנית אליך בקשה, אולי תוכל להשפיע אתה או החברים האחראים, שאני בטוחה שאינם רוצים בהתפתחות זו והם רואים את כל הסכנה הכרוכה בדבר. הנה גויים צריכים להגיד את הדברים האלה? יש גם יהודים הגונים פה ושם, לא כל הישראלים הם אכזרים ומושחתים, יש גם אנשי צדק ביניהם, והראיה-התביעה הזאת. ממילא אם מטילים עלינו דברים כאלה בפנים, אנו עומדים בזאת, אבל זה נורא לבוא ולהטיל עלינו דברים בינלאומיים כאלה.

(עד כאן רשם י.מ. מכאן ת.כ.).

שר הדתות ז. ורהפטיג:

לתשומת לבו של שר המשפטים, בקשר לטענה הזו, אני רוצה להבין האם תהיה הטענה שלנו כי ראשית-כל מצרים היתה בעזה בחזקת כובשת? עזה לא היתה חלק ממצרים, לכן אינה יכולה להסתמך על אמנה.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

כאן מדובר על חצי-האי סיני.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

אני יודע. אני רוצה שתהיה טענה מפורשת מצדנו, כי עזה לא היתה אף-פעם שייכת למצרים.

ראש הממשלה ג. מאיר:

טענות תהיינה מצדנו, אך אני ואבוי לנו אם נצטרך להתגונן בפני אמנת הצלב-האדום.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

שנית, צריך לטעון כי אף-פעם לא היתה תביעה מצד מצרים, כי היא רוצה שמישור ייצגה כלפינו, כי בעצם הפנייה הזו היה משום הכרה בנו. איני חושב כי בעתיד יעשו זאת.

911. ערביי ישראל

ראש הממשלה ג. מאיר:

נשמע עתה סקירה מפיו של מר טולדנו.

מר ש. טולדנו:

בישראל שבתחום הקו הירוק חיים כיום כ-380,000 בני מיעוטים. כ-70% מהם מוסלמים, כ-20% נוצרים וכ-10% דרוזים.

שד האוצר פ. ספיר:

לאיזה תאריך המספרים האלה?

מר ש. טולדנו:

הכל בתחום הקו הירוק ולשנת 1971.

שד האוצר פ. ספיר:

עד ינואר היו בארץ 487,000 ערבים.

מר ש. טולדנו:

אלה המספרים האחרונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. אני מתייחס רק לערבים שבתחומי הקו הירוק, בלי ירושלים.

מרבית התושבים הערביים גרים בחיפה ובצפון הארץ - כ-230,000. במשולש ובאזור המרכז מתגוררים 120,000. 37,000 מכלל הערבים מתגוררים בערים המעורבות, שם הם מהווים אחוז קטן מכלל האוכלוסיה, פרט לעכו. באזור נצרת הם מהווים מעל ל-50% מכלל התושבים, ואילו ברצועה הצרה של המשולש, מעל ל-90%.

שיעור הריבוי הטבעי של ערביי ישראל הוא מהגבוהים בעולם, אם לא הגבוה ביותר. הוא מגיע ל-40 לירות נטו לכל אלף תושבים ערביים, לעומת 17 לאלף בקרב האוכלוסיה היהודית ולעומת ממוצע של 28 לירות לכל אלף בארצות-ערב הסמוכות. ההבדלים בריבוי הטבעי בין האוכלוסיה המוסלמית והדרוזית לבין הנוצרית הם גדולים מאד; אצל השניים הראשונים הוא מגיע ל-43 לאלף ואילו אצל הנוצרים 19.4 לאלף (כמעט כמו אצל האוכלוסיה היהודית). שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

שבעה בכרס אחת.

מר ש. טולדנו:

42% מכלל המשפחות הערביות מונות למעלה מ-7 נפשות, בעוד שרק 8.3% מכלל המשפחות היהודיות מונות אותו מספר נפשות.

הסיבות לריבוי הטבעי הגבוה אצל ערביי ישראל הן שתיים: (א) שיעור ילודה גבוה ביותר כמקובל בחברה מפגרת כמו החברה הערבית במזרח-התיכון; (ב) שיעור תמותה נמוך ביותר כמקובל בחברה מודרנית מתקדמת. אין עוד דוגמה כה בולטת לניגוד שבין מציאות של פיגור מחד וקידמה מאידך, בחברות אחרות בעולם.

ב"פירמית הגילים" בולט בסיסה הרחב של האוכלוסיה הצעירה. גילאי 0-4 מהווים 19.8% מכלל האוכלוסיה הערבית לעומת 10.6% בני אותם גילים בקרב האוכלוסיה היהודית. גילאי 5-9 מהווים 17% אצל הערבים לעומת 9.8% אצל האוכלוסיה היהודית.

העדה המוסלמית היא סונית כפרית ברובה, והיא מתרכזת בעיקר בגליל ובמשולש. העדה הנוצרית מצטיינת ברמת השכלה גבוהה. 42% ממנה הם יוונים קתולים (צאן מרעיתו של הבישוף ראיא), 32% הם יוונים אורתודוקסים והיתר לטינים (15%); מרוניטים (6%) ויוצאי כנסיות אחרות (5%).

הדרוזים מונים כ-38,000 נפש, ומתרכזים ב-17 כפרים בגליל ובמורדות הכרמל. גם אוכלוסיה זו כמו המוסלמית היא כפרית ברובה. ברצוני לציין שבמושג כפרי הכוונה היא שדוושבים מתגוררים בכפר, אך לא בהכרח עוסקים בחקלאות.

הבדואים מונים 50,000 נפש, מכלל האוכלוסיה המוסלמית. 30,000 מהם מתגוררים בנגב ו-20,000 בצפון. הבדואים בצפון נמצאים בשלב של התנחלות מתקדמת כאשר הנוודות נפסקה כמעט כליל ואילו בנגב אנו נמצאים בעיצומה של ההתנחלות והקמת העיירות המתוכננות.

בסיכום, התמונה היא כזו: 380,000 ערבים, רוב המוסלמים יושבים בגליל ובמשולש. כערים המעורבות רק אחוז קטן מאד.

אנו מחלקים את בעיית ערביי ישראל לשלושה מישורים: למישור הכלכלי, למישור הפוליטי-בטחוני ולמישור החברתי. השניים הראשונים נמצאים בעיקר בתחום היחסים שבין מדינת-ישראל לבין האזרח הערבי, ואילו המישור השלישי - החברתי - הוא בתחום היחסים שבין האזרח היהודי לאזרח הערבי.

מהו המצב בכל אחד מהמישורים הללו? אלך מן הקל

אל הכבד:

א. המישור הכלכלי: ב-1948 נותרה במדינת-ישראל אוכלוסיה ערבית כפרית חקלאית שמנתה 108,000 נפש; ב-1949 - עם סיפוח המשולש הקטן ובתוספת הריבוי הטבעי, מנתה אוכלוסיה זו 156,000 נפש. האינטליגנציה

בערים הגדולות ברחו אל מעבר לגבול ונותרה אוכלוסיה שכ-96% ממנה אנאלפאביתית, ללא כל מנהיגות וללא שירותי יסוד מינימליים. ב-1972 הגיעו ערביי ישראל לרווחה כלכלית שלא הייתה כמותה. להתקדמות כזו בפרק זמן כזה, אין אח בשום חברה אחרת בעולם.

אביא כמה נתונים השוואתיים, בין שנת 1949 לשנת 1972, מהם ניתן ללמוד על ההתקדמות שחלה אצל ערביי ישראל: תלמידים ערביים (בנים) - 10,000 ב-1949 לעומת 110,000 ב-1972. גידול של פי 11 לעומת גידול של פי 5 אצל האוכלוסיה היהודית. אצל המוסלמים בלבד היה הגידול פי 17. בנות דרוזיות בהשוואה לבנים דרוזים, מקרב התלמידים: 8.8 בנים בהשוואה לכל בת ב-1949, לעומת 1.3 היום. בנות מוסלמיות: אז 5 בנים לכל בת, והיום 1.2 לכל בת. חינוך על-יסודי: אז 400 תלמידים בסך-הכל, היום - 7,200. השכלה גבוהה: אז כ-15 תלמידים, היום כ-1,000. מורים: אז 286 והיום 3,000. כבישי גישה: ניתן לומר כי ב-1949 לא היה כביש גישה נוח כמעט לשום כפר ערבי. היום כמעט ואין כפר אליו אין כביש גישה. שירותי בריאות: אז כמעט ולא היו. היום יש 86 תחנות לטיפול באם ובילד, 75 מרפאות. לידות בבית-חולים (אני חושב שאלה נתונים חשובים ביותר להערכת ההתפתחות): אז רק 4% מכלל הנשים ילדו בבית-חולים, בעוד שהיום 94% מהן יולדות בבתי-חולים, כלומר, כמעט אותו אחוז כמו בסקטור היהודי. מי שתיה: אז כמעט ולא היו. כיום, אין כפר ללא מי-שתיה. חשמל: אז לא היה חשמל בכפרים. כיום 80% מהאוכלוסיה הערבית נהנית משירותי חשמל, מתוך זה 65% מהאוכלוסיה הכפרית. כאן אני רוצה להעיר: במה שנוגע לחשמל, אנו נמצאים בפיגור מסויים. לא כל הכפרים הערביים "מחושמלים". תכנית החומש שלנו בתחום זה לא השיגה את יעדה, מחוסר כוח-אדם מספיק בחברת החשמל. בתחום השלטון המקומי: ב-1949 היו 2 מועצות מקומיות. היום יש 46 מועצות מקומיות ו-27 כפרים מאורגנים במסגרת מועצות אזוריות יהודיות.

שנתי שלחין: אז היו 8,000 דונם, והיום 42,000 דונם. מכונות חקלאיות: אז 5 היום 920.

ראש הממשלה ג. מאיר:

לאילו מכונות הכוונה?

מר ש. טולדנו:

קומביינים, טרקטורים וכדומה.

עובדים שכירים מאורגנים - ב-1949 לא היו כלל. כיום - 75,000. חברי הסתדרות: ב-1949 לא היו כלל. כיום 68,000 הינם חברי הסתדרות. ההסתדרות הגיעה להישגים ניכרים בסקטור הערבי. מועדוני הסתדרות וסניפים של "הפועל": 97 במספר. ישנם היום 160 קואופרטיבים ערביים, בהם 12,500 חברים.

אני חושב שבדאי שניקח לשם השוואה מחקר שערך אורי שטנדל ב-1967, לאחר המלחמה. הוא השווה בין שני כפרים, טובאס שהיה מאז 1948 תחת שלטון ירדני, וטייבה שהיתה בשלטון ישראל, מבחינת מצבם אז וכיום.

חשר י. גלילי:

המחקר התפרסם בחוברת.

מר ש. טולדנו:

בטובאס היו לפני המלחמה (מלחמת העשרור) - 6,000 נפש. בטייבה - 4,800. לאחר מלחמת ששת הימים היו בטובאס 5,700 תושבים, כלומר, ההגירה היתה גדולה מהריבוי הטבעי. ואילו בטייבה, לעומת ב-1948, חיים כיום 9,000 נפש. כאשר אני אומר "כיום", אני מתכוון ל-1967, כאשר נערך המחקר. היום יש בטייבה 11,000 תושבים.

ומה כאשר לשירותים: ב-1948 היה טובאס כפר יותר מפותח מאשר טייבה. ב-1967 לא היו בטובאס שירותי-מים, טלפון, מועדון, לשכת סעד ובית-דואר, בעוד שבטייבה יש אספקת מים לכל התושבים, טלפון, מועדונים, בנקים ולשכת סעד. בטובאס קיימת מרפאה אחת, אליה מגיע רופא אחת לשבוע, ותחנה אחת לטיפול באם ובילד, בעוד שבטייבה יש מרכז רפואי, ארבע מרפאות, תחנה אחת לטיפול באם ובילד וסניף של איל"ן. בטובאס שלושה בתי-ספר יסודיים. בטייבה 5 בתי-ספר יסודיים, בית-ספר תיכון עיוני ובית-ספר תיכון מקצועי. בטובאס הבנייה דלה והריהוט עלוב. בטייבה וילות למכביר, ריהוט מודרני, טלוויזיות ומקררים כמעט בכל בית.

הסיבות להתפתחות העצומה הזו בכל השטחים הן שתיים: האחת, גאות כלכלית שפקדה את המדינה ולא פסחה על אזרחיה הערביים. השניה, שתי תכניות חומש לכפר הערבי והדרוזי המסתיימות בשנה זו, בהן הושקעו 200 מיליון לירות, ואשר השיגו כמעט את כל היעדים שהצבנו, ואלה הם: השלמת שירותי היסוד בכפרים הערבים והדרוזים (מים, כבישי-גישה, כבישים פנימיים, חשמל, טלפון וכו'). הקמת שיכונים ותמיכה בבניית בתי-מגורים. הרחבה וייעול שירותי-החינוך, הבריאות, הסעד והחקלאות. הקמת מפעלי תעשייה ומרכזי מלאכה.

ניתן לסכם ולומר שהאוכלוסיה הערבית והדרוזית בישראל נמצאת כיום בשפע כלכלי של הכלל והפרט. הכפר הערבי משגשג, תעסוקה מלאה, והיא נהנית מכל השירותים שמדינה מודרנית יכול להעניק לאזרחיה. אם תשאלו ערבי

או דרוזי במדינת-ישראל אם יש לו בעיות או טענות במישור זה, דומני שהתשובה כמעט בכל המקרים תהיה שלילית. גורמים לאומניים, ביניהם אנשי "אל-ערד" טוענים שהשוואה צריכה להיות לא בין תקופת המנדט להיום ולא בין ערביי ישראל לערביי סעודיה, ירדן ומדינות-ערב אחרות, אלא בין יהודים לערבים בישראל. וכאן - הם טוענים - ישנם פערים וישנה אפליה. האמת היא שקיים פער, אך ישנם פערים כלכליים גם בקרב האוכלוסיה היהודית עצמה. ההערכה היא שהפער הכלכלי בין יהודים לערבים ייסגר לפני שייסגר הפער בין יוצאי אסיה ואפריקה ליוצאי ארצות-המערב, בקרב היהודים.

ומכאן למישור השני, הסבוך והמורכב יותר, הוא המישור הפוליטי-בטחוני. לכל הזרועות הפועלות במיגזר הערבי יש דעה אחידה לגבי חומרת הבעיה. לעתים (אך לא לעתים קרובות), יש חילוקי-דעות לגבי צורת הטיפול בנושא זה או אחר, אבל כאמור, אין ויכוח לגבי המהות. הדיאגנוזה מקובלת על כולם, אך לכל אחד רצפט אחר לטיפול בבעיה. מהי הדיאגנוזה המקובלת על כולם? מקובל על כולנו כי בעייתו של המיעוט הלאומי הערבי בישראל (שבתחום הקו הירוק), היא קשה ביותר, בהשוואה לכל מיעוט לאומי בעולם, ומכמה בחינות אף יותר קשה ממצבם של ערביי השטחים המוחזקים.

קיימות מספר סיבות למציאות זו, ואמנה רק את העיקריות שבהן: א) מלחמת ישראל-ערב; ב) מערכת העמולה; ג) מתחים דמוגרפיים חברתיים; ד) מיעוט חדש יחסית; ה) קירבה גיאוגרפית של המיעוט ליחידת האם שלו.

באשר לסיבה הראשונה: זוהי מלחמה בין המדינה שהוא חי בה, לבין המדינות שאליהן יש לו קשרי תרבות, מסורת, דת ומוורשת לאומית, וזהו קונפליקט קשה מאד הגורם למיעוט הערבי חציות-נפש שאין שניה לה בקרב מיעוטים בעולם. אנשי השטחים אינם סובלים באותה מידה. לתושבי שכם, ג'נין ורמאללה אין שייכות אזורית אל מדינת-ישראל.

באשר למלחמת התעמולה: אין מיעוט לאומי בעולם הנתון למערכת תעמולה אינטנסיבית ומוצלחת, כמו ערביי ישראל. יום-יום ושעה-שעה קוראים לערביי ישראל לקום ולהיאבק נגד המדינה בה הם חיים, וקשה לערבים לעמוד בכך. הערבים בישראל מאזינים וצופים בעיקר בשידורי הודיו והטלוויזיה של מדינות-ערב, כי אלה קרובים יותר ללבם.

סקר שנערך באוניברסיטה העברית, הציג את השאלה מדוע ערביי ישראל לא ביצעו עד מלחמת ששת הימים שום פעולה כמעט נגד המדינה, פרט למתן אינפורמציה, והתשובה הייתה: א. ישראל, כמוקד כוח, לא חייבה אותם לעשות דברים כנגד רצונם (גיוס לצבא וכו'); ב. תעמולת ארצות-ערב לא קראה להם להחמיר, אלא אמרה להם: "חכו עד שנבוא ונשחרר אתכם מהעול הכובש"; לכן ערבי בטייבה או בג'לג'וליה לא התגייס לפעולה, אלא חיכה. מאז 1967 התעמולה הערבית השתנתה, ואין הם מדברים עוד על נטרליות, אלא אומרים שערביי ישראל הם חלק מהעם הערבי, ולא ייתכן שישבו בשקט. השינוי הזה מסוכן. התעמולה ברוח זו באה בעיקר ממזרים, ופחות מסוריה. הסורים פונים בעיקר אל הדרוזים. התעמולה מוצלחת, כי היא פונה אל הרגשות הערביים.

סיבה נוספת למצבו המיוחד של המיעוט הערבי בישראל, היא כי רק 24 שנים חלפו מאז המלחמה, וחלק מערביי ישראל זוכרים את התקופה של המנדט, בה היו רוב בארץ הזו. כל הגורמים האלה נשארו לאחר מלחמת ששת הימים, ובחלקם התעצמו.

המגע עם ערביי השטחים לא פעל לטובת ערביי ישראל, מבחינתה של ישראל. ניתן לומר לגבי תהליך זה, כי בשנה הראשונה לאחר המלחמה היה המצב טוב. ערביי ישראל נפגשו עם ערביי השטחים והראו להם עד כמה התפתחו וכיצד הם מסוגלים לנוע בחופשיות בישראל, ועד כמה לא היתה התעמולה הערבית בגדה נכונה. השנה הראשונה היתה טובה, אך הכל התהפך לאחר שנה-שנה-וחצי, כאשר ערביי השטחים אמרו לערביי ישראל: הכל טוב ויפה, אך איבודתם את הזיקה לכור

מחצבתכם הערבי.

סיפר לי דיאב עובד, חבר הכנסת הערבי, כי באחד מביקוריו בערי הגדה, בשכם ובג'נין, בשיחה עם נכבדים אמר להם בין השאר: "בעזרת השם", "ברוך השם", ועל-כך הגיבו: תאר לעצמך מה היה קורה אם ערביי ישראל היו תחת שלטון ישראלי עוד כמה עשדות שנים, הרי היו באים אלינו עם קפוטה ועם שטרימל.

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

ערביי זכרון דיברו יידיש מאז ומתמיד.

מר ש. טולדנו:

המצב כיום הוא, שנפגשים ערבים ישראלים וערבים מהשטחים ומגיעים למסקנה, כי לאחר הכל אין טוב מהממשל הישראלי, והראיה: יש 8,000-10,000 בקשות של ערבים הרוצים לעבור לגור בשטח "הכבוש" - הגדה - ובשטח. יש לנו הרגשה כי לערבים בשטחים טוב.

מקובל לומר שלושה דברים לגבי הטיפול בערביי ישראל: א. כי הבעיה היא יהודית מעיקרה; ב. אין תיאום בין הגופים השונים הפועלים בשטח; ג. אין מדיניות ברורה בנושא זה.

מי שאומר זאת טועה, ולא מרצון גם מטעה. א. אין כיום מלחמות יהודים במיגזר הערבי (אין זה מעניין עור), וזוהי בעיה ערבית חמורה מיסודה. מבחינת התיאום: קיים מגע ותיאום שוטף ומתמיד בין המשרדים השונים, וכן קיימות ועדות בין-משרדיות שכמעט כולן מתאספות דרך קבע, ומחליטות לגבי כל נושא בעל חשיבות או אם יש לו נגיעה למספר משרדים בעת ובעונה אחת.

איני מאמין כי יש תחום נוסף, בו קיים תיאום כה גדול.

אלו הן הוועדות הבין-משרדיות הפועלות בתחום זה:

1. הוועדה המרכזית לבטחון - מורכבת מצה"ל, ש.ב.כ., משטרת ישראל והלשכה; 2.
- שלוש ועדות מרחביות - באותו הרכב; 3. הוועדה לטיפול בערביי ישראל - מורכבת מנציגי 14 משרדים, כולל גורמי בטחון; 4. הוועדה להתנחלות הבדואים - מורכבת מנציגי 6 משרדים, כולל צה"ל ומשטרת ישראל; 5. הוועדה לשחרור נכסי נפקדים - 8 משרדים כולל משרד החוץ, צה"ל ומשטרת ישראל; 6. ועדה לתיאום פנים - בראשות מנכ"ל משרד הפנים ובהשתתפות 6 משרדים כולל גורמי בטחון; 7. ועדת השידורים הערביים - משרד החוץ, הממשל הצבאי, הלשכה וכל גורמי התקשורת (רדיו, טלוויזיה ועיתונות); 8. הוועדה המצומצמת - בראשות תא"ל ש. גזית, הדנה במצב השטחים, אך יש לכך השלכות גם על ערביי ישראל; 9. ועדה לתיאום בין המפלגות לבין ההסתדרות.

אני חושב שקיים תיאום בין המפלגות הציוניות

בשטח - העבודה, מפ"ם והמפד"ל, ואלו פועלות בתיאום עם ההסתדרות שהיא גורם עיקרי בסקטור הערבי. אני יכול לומר במלוא הבטחון, כי בעיית תיאום באה על פתרונה.

יש לנו קווי מדיניות ברורים אשר סוכמו לפני

מלחמת ששת הימים בישיבות רבות וארוכות בין כל גורמי הבטחון והמשרדים. נתקיימו שלוש פגישות עם סגן ראש הממשלה, שהיה אז אחראי לנושא, והסיכומים אושרו על-ידו. אין ספק שקיימים מקרים בהם אין אנו מצליחים להשיג את המטרות שהצבנו לעצמנו, וזאת מסיבות אובייקטיביות, אבל בכל מקרה אנחנו יודעים מה הרקע של הבעיה ולמה אנחנו שואפים.

לדוגמה: א. בפרק קרקע והתנחלות, קבענו כי רצוי

להעביר ערבים מהכפר אל הערים (ברוח הסיסמה שהיתה שגורה פעם לגבי יהודים: מן העיר אל הכפר), ועד כמה שניתן - אל הערים המעורבות.

שר הפנים י. בורג:

האם הוא ניתן עוד לרוויזיה?

מר ש. טולדנו:

יש לזכור כי במיגזר הערבי כל פתרון הוא לא הטוב, אלא הפחות גרוע. לצערנו לא הצלחנו בכך.

ב. בפרק התארגנות קבענו שאנחנו שואפים למסגרות מעורבות של יהודים וערבים, ולא למסגרות נפרדות, ואמנם הצלחנו בכך בכל המישורים: פוליטי, מקצועי, ספורטיבי וכו', ואין כיום התארגנות נפרדת במישורים אלה. לאחר 24 שנים, ניתן לומר כי אין מפלגה ערבית לאומית (פרט לרק"ח, אך זוהי בעיה מיוחדת), אין קבוצה ספורטיבית ערבית, אין איגוד מקצועי ערבי. הכל במסגרות הקיימות בישראל. קבוצות הספורט הערביות מאורגנות במסגרת בית"ר, "הפועל" ו"מכבי". הפועלים הערביים מאורגנים באיגוד המקצועי של ההסתדרות.

שר התיירות מ. קול:

האם יש קבוצות ספורטיביות מעורבות, של יהודים

וערבים?

מר ש. טולדנו:

יש קבוצות "הפועל" ערביות, בטייבה, סכנין ומקומות אחרים, אך אין קבוצות מעורבות.

מה הן הבעיות המרכזיות שלגביהן סיכמנו לעצמנו את רקע הבעיה ואת קווי המדיניות?

א. נוער ערבי - זהות לאומית; ב. מנהיגות פוליטית; ג. דמוגרפיה; ד. יחסי יהודים-ערבים; ה. כלכלה ותעסוקה; ו. מדיניות שכר ועונש; ז. קרקע והתנחלות; ח. עדות וארגון עדתי; ט. הסברה במיגזר הערבי; י. ההסתדרות במיגזר הערבי.

לגבי כל נושא קבענו רקע ומדיניות, והלכנו לפיה.

הייתי רוצה להקריא בפניכם את הרקע שהוכן לאחד הנושאים, שהוא לדעתנו אחד החשובים, אם לא החשוב ביותר. הנושא הוא הנוער הערבי: בחברה הערבית בישראל קיים תהליך של התרופפות המסגרות החברתיות המסורתיות. הוא משתקף בידידת כוחו של בעל הקרקע, היחלשות החמולה והתמעטות הליכוד העדתי. תופעה זו היא פרי התרופפות התלות הכלכלית של הדור הצעיר, המוצא תעסוקתו בעבודה שכירה מחוץ למסגרת יישוב מגוריו ואינו תלוי עוד כבעבר באדמת המשפחה או בקרקעות בעלי האחוזה בכפרו. עליית רמת ההשכלה מכצות עצמאותו של הצעיר הערבי ומגבשת עמדתו השלילית כלפי הכוחות המסורתיים. השפעת התרבות הישראלית עמה הוא בא במגע במישורים שונים, משנה סולם ערכיו החברתיים ומצמצמת זיקתו למנהיגים המסורתיים. עתים אף יוצרת יחס זלזול, מתוך תחושת עליונות. עם התרופפות החמולה או העדה הדתית כיחידה חברתית-פוליטית בסיסית, עולה משקלו

הסגולי של הפרט בחברה הערבית. התרופפות הנאמנות המבוטסת על זיקת הדם במסגרת משפחתית תוך כדי עליית רמת-החשכלה, יוצרת חלל בחפיסת השתייכותו של הערבי הצעיר. על רקע זה מתהווה משבר, משבמרכזו ניצבת שאלת זהותו, מקור שייכותו ונאמנותו. הוא מזדקק יותר ויותר למסגרת כל שהיא המבוטסת על הפרט, בה יוכל הוא להשתלב למצוא פורקן לפעילותו, ואף תשובה למהות זהותו. את "חלל השתייכות" שנוצר, תופסת בתהליך הדרגתי הזיקה לאומה הערבית.

שאלת הנאמנות תופסת ללא ספק מקום מרכזי בהתבטאויות של הנוער הערבי, כשהוא נקרא על-ידי מדינות-ערב וארגוני החבלה לסייע למימוש מטרותיהן. לאחר מלחמת ששת הימים ניצבת הברירה ממשיית עוד יותר, עם הנסיונות לרתום צעירים ערבים ישראלים לפעולות חבלה.

עם זאת התחולל במרוצת השנים בהדרגה תהליך השלמה, אשר מביא את הנוער הערבי לפיכחון מסויים ביחסו למציאות. תוצאותיהן של שלוש מלחמות נטעו בקרבם את ההכרה הבורה שאין פתרון בדרך הכוח. צעירים ערביים אף חשים את היתרונות הצפונים להם בהשתלבות בחיי המדינה בהתפתחותם האישית, אך דווקא בדרך זאת הם נתקלים בקשיים. ישראל כמדינה יהודית נראית להם לעתים כגוזרת עליהם בהכרח נידוי או השתמרות כקבוצת שוליים. אין הם יודעים תמיד מה חובותיהם כלפי המדינה כאזרחים, בהיותם ערבים ועל רקע עוינותן של מדינות-ערב. הרגשת הזדהות עם ישראל מולידה בהם תחושת מכירת עצמם. רוצים הם להיות ערבים זקופים, גאים בלאומיותם ועם זאת אין ספק שיש בהם בגרות מספקת להבין את הכורח בחובתם כאזרחי ישראל. אך דרישות מופרזות בתחום זה עשויות לעורר תגובה רגשית שלילית מרחיקת לכת. בעיה חמורה המחריפה התרוצצות פנימית זו היא העדר עיסוק פורה בשעות הפנאי, לאחר הלימודים או העבודה, והעדר שייכות למסגרת ארגונית אידיאולוגית, בתוכה מרגיש הצעיר עצמו חלק בלתי-נפרד. לעומתו, נהנה הצעיר היהודי משלמות עצמית בתפיסתו כלפי המדינה, ומפעילות מגוונת בשעות הפנאי. לפניו מבחר מגוון של ארגונים אליהם יכול הוא להצטרף ולמצוא בהם את סיפוקו האישי.

מעגל תלמידי בתי-הספר התיכוניים הערביים מתרחב בהתמדה. כ-8,000 תלמידים ערבים לומדים במסגרת החינוך העל-יסודי. נוער זה מתעתד לתפוס משרות מפתח עם סיום לימודיו או להמשיכם במוסדות להשכלה גבוהה, אך הוא נתון לתחושת תסכול בגלל לבטים לאומיים, העדר עיסוק בשעות הפנאי ודאגה לעתיד תעסוקתו לאחר סיום לימודיו.

מספרם של הסטודנטים הערביים עולה משנה לשנה במהירות. בשנת הלימודים תשל"א למדו כ-750 סטודנטים ערביים במוסדות ההשכלה הגבוהה בישראל. בתשל"ב הגיע המספר ל-1,000. בבואם לאוניברסיטה נתקלים הם בקשים אובייקטיביים של קבלה, אותם הם מפרשים כאפליה וכן בבעיות דיור ותעסוקה. לאורך שנות לימודיהם הם חשים מנוכרים מעמיתיהם הסטודנטים היהודים. לעתים רחוקות משתתפים הם באירועים של ציבור הסטודנטים בקמפוסים. קשרי ידידות אישית עם חבריהם היהודים נרקמים לעתים נדירות.

הסטודנטים הערבים בשוכם לכפר, מתקשים אף למצוא בבתם עיסוקים מעניינים, מהעדר מועדוני תרבות פעילים. סטודנטים אלה מהווים ללא-ספק מצבור ההנהגה לעתיד. הם עתידים לקבוע את הלך-הרוח הפוליטי ברחוב הערבי בשנים הבאות.

שר התיירות מ. קול:

כמה ערבים סיימו את האוניברסיטה העברית?

מר ש. טולדנו:

בעשור האחרון - 315.

השבוע קיבלנו את המימצאים הראשונים ממכון שילוח, המתייחסים למחקר שנערך על-ידם לפי הזמנתנו, אשר נמשך קרוב לשנה. מטרת המחקר הייתה לבדוק מה קרה לבוגרי האוניברסיטאות הערביות בעשור האחרון? כמה הם מועסקים? ובעיקר מה הן בעיותיהם הרגשיות והנפשיות.

סך-הכל בוגרים בשנים 71/1961 - 315. בשלוש השנים הבאות בלבד יהיה מספר הבוגרים שווה למספרם בעשור השנים שחלפו וב-1978 כבר יהיו כ-300 בוגרים כל שנה. מבין 315 הבוגרים רואיינו 270 (26 נמצאים בחוץ-לארץ).

וזוהי חלוקת הבוגרים לפי המקצועות השונים:
מדעי-הרוח - 150, כלומר, 50% מכלל הסטודנטים. מדעי החברה - 10; משפטים - 47;
חקלאות - 9; רפואה - 22; רפואת שיניים - 4; רוקחות - 6; עבודה סוציאלית - 14;
מדעים מדויקים - 60.

כל המרואיינים ללא-יוצא-מן-הכלל מועסקים בעבודה. אף מרואיין אינו עובד בעבודת כפיים. הרוב הגדול אינו עובד במקצוע שלמד. ההוראה תופסת כ-50% מכלל העיסוקים.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

אפילו בוגרי תיכון סבורים כי אין זה לכבודם, לעסוק בעבודת כפיים.

שר השיכון ז. שרף:

אך ישנם בוגרי בתי-ספר תיכוניים העובדים בכנין.

מר ש. טולדנו:

רוב האקדמאים הערכים אינם עוסקים במקצועותיהם.

רובם פנו להוראה.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלוץ:

הלוואי והיה כך עם האוכלוסיה היהודית. יש לנו

מחסור במורים.

מר ש. טולדנו:

מבחינה אחת המצב טוב: אין בוגר אוניברסיטה

שאינו מועסק, או עובד בעבודת כפיים. אך הרוב הגדול אינו מועסק במקצועותיו.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

אמרתי כי מחציתם בוגרי מדעי-הרוח, אך כך הדבר

גם אצל האוכלוסיה היהודית.

מר ש. טולדנו:

אצל היהודים המצב דומה, אם כי אינו זהה.

הבעיה מחריפה כאשר נכנסים לצד הרגשי. אם במישור החומרי אפשר לומר שהמצב הוא טוב, בגלל העובדה שכולם עובדים ואין אחד העובד בבנין או בעבודת כפיים אחרת, הרי מצד שני אפשר להצביע על השלילה, מאחר שהרוב אינו מועסק במקצוע שלמד - הרי שכאשר נכנסים לתחום הרגשי, הבעיה מחריפה הרבה יותר. כאשר נשאלו המרואיינים, מה הבעיות שהם מתלכטים בהן, ענה הרוב המכריע כי הוא סובל מפיצול אישיות. יש לו טענות קשות על שאין הוא מתקבל לעבודה במשרדי הממשלה. הוא חי בקרע נפשי עמוק וקרע זה מוביל אותו לקיצוניות. הוא חי בריקנות אידיאולוגית ויש לו בעיות קליטה קשות, כשהוא חוזר לכפרו (מהחברה היהודית המודרנית אל החברה הערבית המסורתית שבכפר). חלק הצביע על פער שנוצר בינו לבין הצעירה הערבית שלא התקדמה כמוהו. יש להניח שהרגשות דומות קיימות אצל בוגרי תיכון ואף בכיתות הגבוהות של בית-הספר היסודי. כיום ישנם כ-60,000 צעירים גילאי 16-25 שהם ילידי המדינה, דוברי עברית והוטה שאורח חייהם, מנהגיהם ולבושם הוא ישראלי, כל שנה הולך מספרם וגדל בצורה תלולה. דומני שזוהי אחת מבעיות היסוד של אלה המטפלים בערביי ישראל. הלשכה שלנו ניסתה להתמודד עם הצד החומרי של הבעיה ולנסות להכניס צעירים משכילים ערבים לעבודה במשרדי הממשלה.

ניסינו לתרגם זאת בצורה מעשית, אך היועץ המשפטי לממשלה מצא כי אין אפשרות לעשות זאת, שמשרדי הממשלה יעדיפו ערבים על עובדים יהודים. נציב שירות המדינה שלח חוזר המתייחס לנושא זה, וברצוני להקריא אותו בפניכם: "הנידון: העסקת מועמדים דרוזים וערבים בשירות המדינה. מדיניות הממשלה היא להקל במסגרת החוקים, על קליטתם של עובדים דרוזים וערבים, בעלי כשירויות מתאימות במשרדי הממשלה. מר ש. טולדנו, יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים, יבוא אתכם בדברים כדי לבדוק את הדרכים המעשיות לכיצוע מדיניות זו. אנו מקווים

שתתייחסו בהבנה מלאה לבעיה חשובה זו".

לצערנו, התוצאות אינן טובות. למעשה כמעט לא הצלחנו להסדיר העסקת ערבים.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

חוץ מאשר במשרד החקלאות.

שר הסעד מ. חזני:

גם במשרד הסעד.

ראש הממשלה ג. מאיר:

איפה משרד התיירות?

מר ש. טולדנו:

משרד התיירות מעסיק בודדים. הערבים טוענים כי הם מהווים 14% מכלל אוכלוסיית המדינה, בעוד שבפקידות הממשלתית הם מהווים 1.5% בלבד.

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

האם יש מניעה שישתתפו במיכרזים?

מר ש. טולדנו:

הם משתתפים, אך רובם אינם עוברים את המיכרזים. מבחינת הצדק האבסולוטי, כאשר יהודי מתמודד עם ערבי על תפקיד מסויים, ועולה עליו, הוא צריך להתקבל. אך אולי צריך לעשות משהו מעבר לכך.

ראש הממשלה ג. מאיר:

רצינו לתת עדיפות לעולי רוסיה. לא קיבלו זאת.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

היה ויכוח על-כך.

מוכיר הממשלה מ. ארנון:

עכשיו זה הסתדר.

שר התיירות מ. קול:

יש כוונה לגייס כוח-אדם ערבי לענפי התיירות, אך גם זה אינו קל, כי הם מרוויחים יותר בענפים אחרים.

מר ש. טולדנו:

בדיון שנערך ב-10.5.70 בענייני בטחון-פנים (בגבולות ישראל מלפני ה-5 ביוני 1967 ובירושלים), השתתפו שר המשפטים, היועץ המשפטי לממשלה, מנכ"ל משרד המשפטים, היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה, תא"ל ש. גזית, מר א. אחיטוב ונצ"מ א. שלוש. בדיון זה סוכם כדלהלן, במה שנוגע לתעסקת משכילים מבני המיעוטים:

א. יוצע לממשלה להחליט על העסקת 150 משכילים מבני המיעוטים בשירות המדינה;

ב. ההעסקה תהיה, בשלב זה, על-פי חוזה מיוחד;

ג. הפיקוח על ביצוע ההחלטה יוטל על היועץ לענייני ערבים.

בהתאם לכך נשלח החוזר שהקראתי קודם-לכן על-ידי נציב שירות המדינה, מר יעקב ניצן, אך כאמור, ללא תוצאות.

מה הן הבעיות הקונקריות שיש להתמודד איתן בזמן הקרוב:

א. קליטת משכילים ערבים במשרדי הממשלה ובמוסדות הציבור;

ב. חיסול ההשקעות של תושבי השטחים המוחזקים העובדים בישראל.

הבעיה היא כפולה: אלה העובדים במגזר היהודי, ובעיקר במושבים, ואלה העובדים במגזר הערבי, בעיקר במשולש.

ג. הסדר הקרקעות בנגב: הסדר הקרקעות החל זה עתה, ויימשך 6-8 שנים.

אני חושב שתהיינה בתחום זה בעיות. אמנם במישור החוקי יכולה מדינת-ישראל להעביר על שמה את כל הקרקע, מאחר ואין לבידואים קושן או שטר מכר, אך הבידואים טוענים, ובצדק, כי מכרו לא מעט קרקעות כאלה בלי קושן לקיבוצים שעלו על הקרקע לפני 1948.

ד. זירוז התנחלות הבידואים בנגב וריכוז הבידואים בעיירות בגליל;

ה. הפסקת הבנייה הבלתי-חוקית בארץ, ובעיקר בגליל, שם הגיעה לממדים מדאיגים ביותר. ישנם כ-5000 בתים כאלה שלא נהרסו;

ו. הסברה בקנה-מידה גורם בקרב האוכלוסיה היהודית, למען הגברת ההבנה והידידות עם ערביי ישראל;

ז. זירוז "חישמול" הכפרים הערביים;

ח. סיום שחרור נכסי הוואקף המוסלמי לוועדי הנאמנים. עד כה שוחררו רק 20% מנכסי הוואקף, ואני מניח כי כאשר הממשלה החליטה על שחרור הנכסים, היא חשבה על כלל הנכסים.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

ומה מעכב בעד זה?

מר ש. טולדנו:

העיכובים הם אובייקטיביים - בדיקת בעלות וכו'. שנית, יש קצת בעיות עם המינהל (מר אלוני), אם להודות על האמת. ישנם גם נכסים בעיתיים, כמו החאן בעכו, שכבר נעשה בו שימוש אחר ואין כוונה לשנות את השימוש.

ט. זירוז הכנת תכניות המיתאר לכפרים הערבים והדרוזים;

י. פתרון רדיקאלי למשבר בעיירת נצרת;

י"א. פתרון הבעיות הסבוכות של העיר עכו;

י"ב. פתרון רדיקאלי למשבר שהעירה מעלות-תרשיחא מתלבטת בהן.

מהי התחזית שלנו לשנת 1980? התחזית הזו נערכה בשיתוף עם גורמי הבטחון, והיא כוללת גם את מזרח ירושלים, כי בעשור הבא הרבה מן הבעיות תהיינה משותפות לערביי ישראל שבתחום הקו הירוק ולערביי מזרח ירושלים. התחזית בנויה על המצב הפוליטי הקיים וכמובן שהיא תשתנה אם הפרוץ מלחמה או יבוא שלום. כמו כל תחזית לטווח ארוך, קיימים הרבה נעלמים ושינויים בלתי-צפויים בשטח, אשר יביאו בהכרח לשינוי בלתי-צפוי בהערכות.

הנושאים המרכזיים אשר בדקנו הם: דמוגרפיה,

חברה, כלכלה ובטחון-פנים.

דמוגרפיה: בשנת 1970 מנו ערביי ישראל 365,000

נפש, בתחומי הקו הירוק ועוד 75,000 בירושלים המזרחית. בסך-הכל 440,000 נפש, שהם כ-14.7% מאוכלוסיית המדינה. כ-72% מן הערבים הם מוסלמים; כ-18% נוצרים והשאר כ-10% הם דרוזים ומיעוטים אחרים. הערכת גידול האוכלוסיה מתבססת על ריבוי טבעי בלבד, שהוא מהגבוהים בעולם, ללא קליטה של מספר ניכר (מעל לרובות) של פליטים ערביים לתחומי הקו הירוק. עם זאת, יש לציין ש"יבוא" כלות יימשך גם בעתיד. "יבוא" זה עלול כרבות הימים להיות בעל משמעות דמוגרפית. מאידך גיסא, לא תהיה בעתיד משמעות מספרית להגירת ערביי ישראל ולא נראית כל אפשרות ללחצים כלכליים או חברתיים שיעודדו הגירה או ירתיעו "עליה" ערבית.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי :

מה המכס המוטל על "ייבוא" כלות?

מוכיר הממשלה מ. ארנון :

מוהר.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון :

את המוהר אנו משלמים.

שר החוץ א. אבן :

מס מותרות.

שר הסעד מ. חזני :

מהו אחוז הערכים בירושלים?

מר ש. טולדנו :

70,000 מתוך 240,000.

פיזור האוכלוסיה: מרבית האוכלוסיה הערבית תתרכז

גם בשנת 1980 במרכז המדינה וצפונה: 47% מהם בגליל; 17% בחיפה וסביבותיה; 12% במרכז הארץ; 14% בירושלים והשאר בדרום הארץ. בשנות השבעים עדיין תהווה האוכלוסיה הכפרית את רוב מנינם של ערביי ישראל. צפויים ששה מרכזים עירוניים חדשים: בקעה-אל-גרבייה, אום-אל-פחם, טייבה, טירה, ראמה וסכנין. מרכזים אלה יגמרו לטעושים באופי הכפרי של תושביהם.

במישור הכלכלי: במה שנוגע לחקלאות - בשנת 1970

עיבדו ערביי ישראל 885,000 דונמים מתוך סך-הכל שטח מעובד בישראל של 4,231,000 דונם. רק כ-5% משטחי הערבים משטחי הערבים בשלחין (מושקים). כ-75% משטח הערבי המעובד, היה בגידולי שדה; כ-15% במטעים; כ-10% ירקות ומיקשה. השטח המעובד כיום על-ידי ערביי ישראל לא יגדל בעתיד בצורה משמעותית. מספר העובדים הכללי בחקלאות יקטן עם הכנסת מיכון ושיטות עיבוד מודרניות. עם זאת צפויה עליה בהכנסות מחקלאות.

ג. יש להניח שאם יימצא כוח עבודה זול מן

השטחים המוחזקים, הוא יחליף כוחות עבודה בכפרים, ויאפשר לתושביהם להתפנות לתעסוקה מכניסה יותר מחוץ לכפריהם.

המישור החברתי: המשפחה המורחבת תמשיך במידת

השפעתה החברתית והפוליטית בכפר, אף כי המגמות להתפוררותה יתחזקו בעתיד.

חינוך והשכלה: בשנת 1970 היו כ-110,000

תלמידים בחינוך הערבי, מהם כ-14,000 בגני-ילדים; כ-88,000 בבתי-ספר יסודיים; כ-8,000 בבתי-ספר על-יסודיים; וכ-400 בבתי-מדרש למורים וגננות. כן היה מספר מועט של סטודנטים בבתי-הספר הגבוהים בישראל. תודעת החינוך תלך ותגבר ועמה יגדל מספרם של אנשי מעמד "הצוארון הלבן", דבר שיביא ללחצים גדולים לפתיחת שערי המשרדים הממשלתיים (כולל תפקידים שהיום הם מסווגים), שהם האלטרנטיבה היחידה

כמעט לקליטת מעמד זה.

המישור הפוליטי - ייצוג והתארגנות: גידולם המספרי של ערביי ישראל וגידול משקלם בכלל האוכלוסיה, יביא להגברת ייצוגם בכנסת והגברת כוחם הפוליטי בחברה הישראלית. יש להניח שאפשר יהיה למנוע הקמת מפלגה לאומית ערבית, אם המפלגות היהודיות תפתחנה את שעריהן בפני הערבים. אם המפלגות היהודיות לא תתגרנה על מיכשול פסיכולוגי זה - תקום מפלגה לאומית ערבית שתשמש פורקן לרצון הביטוי הפוליטי שילך ויגבר.

ככל שהגדל התלות הכלכלית של אוכלוסיית מזרח ירושלים בממסד הישראלי, כן יגדל מספר מבקשי קבלת האזרחות הישראלית. תהליך זה ייעשה בהדרגה ובאיטיות מודגשת, כאשר הראשונים יהיו הפועלים, שהם בעלי תודעה פוליטית רפה, ולאחריהם המשכילים. התאזרחותם של בעלי רכוש הקשורים בירדן מוטלת בספק.

בעשור הקרוב אין לצפות לנכונות בקרב אוכלוסיית ירושלים המזרחית להציג מועמדות לכנסת, משום שהשפעה השלילית של אחיהם ביהודה ושומרון. מאידך גיסא, צפויה השתתפות פוליטית אקטיבית ופאסיבית, בבחירות לעיריית ירושלים, שהקיף את כל החוגים החברתיים והפוליטיים בעיר אשר ידרשו ייצוג הולם במועצת העיריה. יש להניח שפעילות פוליטית זו תהיה מתואמת עם ירדן ומבוקרת על-ידה. במקרה כזה ינסו המנהיגות המסורתית או אישים ידועים מתוכה (בסיוע ראשי דת מוסלמים ונוצרים הקשורים איתם ועם ירדן) לשמור על מעמדם הפוליטי מבעבר. אוכלוסי ירושלים יראו בנציגים פוליטיים של ערביי ישראל תחליף לנציגים משלהם ויכירו בהם כבנציגים לגיטימיים בכנסת ובממשלה, משום שאישים ממזרח ירושלים לא יעזו לכהן בתפקיד פוליטי בעל-משמעות כלל-ארצית. המנהיגות הפוליטית של ערביי ישראל תעשה, ככל אשר ביכולתה, להיות ראויה לייצג את תושבי מזרח ירושלים. עמדה זו תביא להם יוקרה מקומית וכלל-ערבית.

עוצמתו הפוליטית של הציבור הערבי שתחזק כתוצאה מתפיסת מישורות מפתח ייצוגיות במשרדי הממשלה, וכנראה שגם במפלגות בדרגים שונים - יכולה להביא להיווצרות קבוצות לחץ ערביות שתחבענה זכויות אוטונומיות.

העימות עם החברה היהודית: מספרם של ערביי ישראל והלחץ הפוליטי הנובע ממנו, יעמיד את בעיית הערכים כאחת מבעיות היסוד שבטיפול הממשלה והמפלגות הציוניות. החברה היהודית תצטרך לתת לבעיה זו את המשקל הדרוש.

בעיות בטחון-פנים - ארגוני המחבלים: הציפיות והאמונה בדבר חיסולה של מדינת-ישראל שרווחו בקרב חלקים נרחבים של ערביי ישראל, נסוגו בעקבות מלחמת ששת הימים. לאחריה באה השלמה עם קיום המדינה מתוך חוסר אונים, המלווה בהרגשה ברורה שפתרון הבעיה הישראלית-ערבית היא מעבר ליכולתם של ערביי ישראל. ההכרה בעובדה זו לא מנעה מכמה מאות מהם להצטרף לארגוני המחבלים, על-אף שהציבור הערבי בכללו לא נתן יד למאבק של שחרור לאומי ותמיכה בארגוני המחבלים. יש להניח שמצב זה לא ישתנה גם בעתיד כל זמן שידה של ישראל תהיה על העליונה במאבקה עם הערבים. ערביי ישראל, ככלל, לא יתנו ידם לניהול פעילות חבלנית או למרי, יזומים מבפנים או מונחים מהחוץ. עם זאת תימשך תופעת הצטרפות של ערבים ישראלים כבודדים. היקף ההצטרפות לא ישתנה בעיקרו מהקיים היום, אלא אם יתבססו ארגוני המחבלים בשטחים המוחזקים.

במה שנוגע לבטחון פנים, הערכת חש.ב.כ. דווקא די

אופטימית.

השתדלתי לדבר בקצרה, כדי להשאיר מקום לשאלות.

ראש הממשלה ג. מאיר:

חברים ושומים להצגת שאלות. ברור כי לא נסיים
היום את הדיון, אך אפשר להתחיל בו.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

שאלה: האם אתה יכול למסור אינפורמציה על מצבו
של אותו חלק מהאוכלוסיה הערבית, שהם בבחינת עקורים, כלומר, אותם תושבים
שהועברו ממקומותיהם מתקופת מלחמת השחרור ואחריה?

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלוץ:

אלה הנקראים בפינו נוכחים-נפקדים.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

אילו סוגים של עקורים ישנם? אני יודע שישנם
כאלה שאינם זקוקים לטיפול, אך יש גם כאלה שזקוקים לטיפול, כדי להגיע לתנאי
חיים מתקבלים על הדעת.

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

האם תוכל לתת לנו נתונים על נשואי-תערוכת

והערכה לעתיד?

שר השיכון ז. שרף:

הייתי רוצה לקבל נתונים על מצב השיכון בסקטור הערבי והפעילות שלנו בתחום זה.

השר לקליטת העליה נ. פלד:

מה התחזית לגבי יחסי יהודים-ערבים בנצרות, מבחינה מעשית ומבחינה מוניציפלית? מה היא המגמה שקבעתם בתחום זה?

שר התיירות מ. קול:

בדברך על עכו, אמרת כי שם הבעיה קשה. הייתי רוצה לשמוע, האם יש סיכוי, ואם כן - האם יש תכניות שעכו תהיה עיר לדוגמה, כיצד יכולים יהודים וערבים לחיות יחד?

ראש הממשלה ג. מאיר:

קודם צריך להביא לשם יהודים.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

זוהי בעיה יהודית ולא ערבית.

שר התיירות מ. קול:

מה הם הנתונים לגבי איחוד משפחות? מה מידת הלחצים המופעלים עלינו בשטח זה? אני מדבר על ערבים בגבולות הקו הירוק.

מאז התפרסמה התכנית ששר המשפטים הביא בקשר לתשלום פיצויים במזרח-ירושלים, האם היו התפתחויות?

ראש הממשלה ג. מאיר:

האם יש מספרים לגבי השנים מ-1948/49 ועד היום,

על הגירת ערבים מהארץ?

שר הדתות ז. ורהפטיג:

אני רוצה לשאול את מר טולדנו בקשר לגורם הדתי אצל הערבים - המוסלמים, הדרוזים והנוצרים - אליו לא התייחסת כלל. האם זה משום שאין הוא חשוב, או פשוט משום שלא השלמת את החמונה?

ושאלה מעשית הקשורה לכך, נוגעת לנכסים של הוואק"ף. ראשית-כל קיימת בעיה של 110 מוסלמים משרתים בקודש שטרם פתרנו את בעיית שכרם, כי הנכסים שלהם נמצאים בידי האוצר, והאקוויוולנט שלהם אינו מתקבל. אחר כל ההתייעצויות שהיו עד כה, עדיין לא סיפקנו את רצונם.

נושא אחר שרציתי להתייחס אליו הוא, מועצה דתית מוסלמית מרכזית. אני יודע כי היועץ המשפטי לממשלה מתנגד להקמתה, אך לו מינינו אותה, זה היה פותר את הבעיה. בינתיים נשארים המוסלמים קרחים מכאן ומכאן. יכולנו לפתור את הבעיה באופן חלקי על-ידי הקמת בית-דין לערעורים, אך גם זאת לא עשינו, ובינתיים סובלים אלה שלא מצאנו להם פתרון.

רציתי לשמוע על בעיות הדת אצל הדרוזים והנוצרים. אני חושב שהנוצרים אינם מחזמעים (כפי שאמר טולדנו), והבעיה הדתית היא הקובעת אצל חלק מהם.

ועוד שאלה בענין המוסלמים: לא שמענו על בעיית העתונות הערבית, ואני רוצה לשאול גם על כתבי-העת הערביים בענייני דת - מה ערך יש להם, למוסלמים ולדרוזים?

שאלה אחרונה: בתחזית לעשר שנים, האם ישנו פרק במחקר (ואם לא - יש להכינו), המתייחס להשלכות שהיינה על ערביי ישראל, במידה וכל ערביי עזה והגדה ייכללו במסגרת ישראל?

שר התיירות מ. קול:

דיברת על קליטת ערבים במשרדי הממשלה, ואני שואל: מה נעשה על-ידי הלשכה שלך כדי לקדם את קליטת הערבים לא רק במשק הממשלתי, אלא גם במשק ההסתדרותי והפרטי ובקואופרטיבים? כידוע, יש משק מסועף מאד במדינה. האם הציבור האינטליגנטי בקרב הערבים, בוגרי אוניברסיטאות, בוגרי בתי-ספר תיכוניים, לא היו יכולים למצוא מקומם בקלות במפעלים ובחברות, כדי שניתן יהיה להביא לשותפות אינטרסים בינם לבינינו? האם הלשכה שלך נתקלה בקשיים בתחום זה, ומה הן האפשרויות?

מר ש. טולדנו:

אשיב על השאלות אחת אחר השניה:

אנו מבחינים בין עקורים לבין נוכחים-נפקדים. ישנם כאלה שגרו בנצרת לפני 1948, ובתקופת המלחמה עברו לאחד הכפרים, אך אחריה חזרו אל העיר. הם הוכרזו כנוכחים-נפקדים. ישנם עקורים שעזבו את כפריהם שנהרסו במלחמה, ולא חזרו אליהם. מהסוג השני יש קרוב ל-28 כפרים, מרביתם בגליל. תושביהם יצאו ב-1948, והם מונים קרוב ל-12,000 נפש. הם הסתדרו יפה מבחינה כלכלית בכפרים החדשים בהם הינם גרים, אך לא נקלטו מבחינה חברתית. ישנם פליטי ארואס בעכו וישנם פליטי דמון בשפרעם. כאמור, מבחינה כלכלית הם נקלטו, מבחינה חברתית לא. הם גרים בשיכונים שבנה עבורם משרד השיכון, הם קיבלו הלוואות לשיכון, והם מסודרים יפה.

שר הדתות ז. ורהפטיג:

האם זה כולל גם את ערביי איקרית ובירעם?

מר ש. טולדנו:

כן.

הקבוצה השניה היא של נוכחים-נפקדים טכניים: אלה שברחו מהערים בתקופת המלחמה, וחזרו אליהן לאחר המלחמה. הם הוכרזו כנוכחים-נפקדים. היו לנו 15,000 תביעות של נוכחים-נפקדים. 13,200 מתוכם קיבלו פיצויים, חלקם בקרקע וחלקם בכסף. נותרו עוד 2,800 שאינם מוכנים להגיע

לידי הסכם עם מדינת-ישראל.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מדוע?

מר ש. טולדנו:

חלקם על רקע לאומני מובהק - פשוט אינם מוכנים לגמור, אלא אם יקבלו בחזרה את בתיהם, וחלקם טוענים כי ההערכה שנעשתה לרכושם אינה הוגנת.

השר לקליטת העליה ג. פלד:

ולגבי העקורים?

מר ש. טולדנו:

היו למעלה מ-12,000 כאלה, אשר קיבלו פיצויים במקומם החדש. אם היה להם בית בשעב, הם קיבלו בית במקום חדש, מענק וקרקע; כלומר, תנאים להשתכנותם מחדש.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי :

האם גם אלה שהוצאו מסאס לוואדי חמאם קיבלו זאת?

מר ש. טולדנו :

הם גמנים על אחרוני המקבלים. סוללים שם כביש עכשיו ונותנים להם קרקע. הייתי אומר, כי זה נשאר הישוב האחרון. אין רבים כאלה, שלא הסתדרו במקומותיהם בעזרת הלוואות, מענקים, קרקע ושיכון של משרד השיכון.

השר לקליטת העליה נ. פלד :

כאשר נמסר כאן על בירעם, נאמר כי רק 6 מבין העקורים חזמו על הסכמה לקבלת פיצויים. האם זהו מקרה יוצא דופן?

מר ש. טולדנו :

כן.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי :

באיקרית שליש הסכים.

מר ש. טולדנו:

לגבי נשואי תערובת, בסטטיסטיקה האחרונה של משרד הרתות, מדובר על 500 נשואי תערובת מקום המדינה ועד 1970.

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

האם מדובר לרוב בערבים שנשאו יהודיות?

מר ש. טולדנו:

למעלה מ-99% הם מקרים בהם הבעל הוא מוסלמי והאשה יהודיה (רק במקרה של עובדת הטלוויזיה, ובמקרה אחד נוסף, מוסלמית נישאה ליהודי).

השר לקליטת העליה נ. פלד:

יש בנות קיבוצים שהתחתנו עם מוסלמים ועברו לחיות בכפריהם.

שר הפנים י. בורג:

ישנו מקרה של בת חזן מדרום-אפריקה אשר התחתנה עם ערבי מסכנין, אשר דורש עתה זכויות מכוח חוק-השבות, היות והתחתן עם יהודיה.

מר ש. טולדנו:

ברוב המקרים נשואים אלה כושלים. חלקם הסתיים בגירושין, והיו מקרים בעייתיים מבחינת החוק והדת, כי לפי הדת המוסלמית, הבנים שייכים לאיסלם מאחר והאב מוסלמי, ואילו לפי הדת היהודית הם שייכים ליהדות, כי האם יהודיה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

האם אשתו של זועבי התאסלמה?

השר לקליטת העליה נ. פלד:

לא. היא נשארה יהודיה.

ראש הממשלה ג. מאיר:

איך התחתנו אם כך?

השר לקליטת העליה נ. פלד:

בקפריסין.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

אם איני טועה, הקאדים אינם עומדים על התאסלמות

האשה.

מר ש. טולדנו:

לא, אך בשבילנו היא אבודה כיהודיה.

שר השיכון ז. שרף:

לפי האיסלם, יהודיה כשרה לנשואין עם מוסלמי.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אתה מתכוון מבחינתו של הקאדי (בכל-זאת

בני-דוד).

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי:

ואחר-כך נחשבים הילדים ליהודים. אולי על-ידי
נשואי תערובת כאלה אפשר להשפיע על הרכב האוכלוסיה?

מר ש. טולדנו:

באשר למצב השיכון: בכפרים, כפי שאמרת, ישנה גאות כלכלית. קיים גם תהליך של הינתקות הצעיר הערבי מן החמולה, ולכן קצב הבנייה גובר והולך. הבנים בונים להם בתים פרטיים, בעזרת הלוואות משרד השיכון ובסיוע בקרקע.

השיכונים שהוקמו במרבית הכפרים אינם בתים רבי-קומות, אלא כאלה המתחשבים באופי האוכלוסייה: כניסה נפרדת לנשים, חדר אורחים גדול במיוחד. אני חושב שהמחלקה הערבית של משרד השיכון עשזה גדולות משטח זה. כמעט אין כפר ערבי שאין בו שיכון. אך מה שמדאיג אותנו, זוהי ההתפרסות לרוחב ולא לגובה. טיבה הכפילה את שטחה בחמש-עשרה השנים האחרונות. הווילות שלה כבר מגיעות עד כפר-סבא, וזוהי נקודה חשובה להתייחסות משרד הפנים. דיאב עובד הציע לאשר בנייה לגובה בכפרים, אחת ימשיכו להתפרס.

שר השיכון ז. שרף:

האישור לבנייה לגובה צריך להגיע עד הוועדה

המחוזית.

ראש הממשלה ג. מאיר:

לא נפתור זאת כאן.

מר ש. טולדנו:

לגבי המגמה בתחום המוניציפאלי: קבענו כי לא תקומנה מועצות אזוריות ערביות, ואף הצלחנו בכך. כיום אין אף אחת כזו. קבענו יתר מוניציפליזציה בכפרים, והגענו לכך. ככל שהכפרים יקבלו יותר סטטוס, יהיה יותר קל לשלוט בהם. הוחלט על קצב יותר מהיר של מוניציפליזציה, בעיקר במסגרת מועצות אזוריות יהודיות. אנו משתדלים להקים מועצות מקומיות ערביות, אך לא מועצות אזוריות, אלא עד כמה שאפשר לכלול אותן במסגרת מועצות אזוריות יהודיות. זהו הפתרון הטוב בין הגורעים. כידוע, יש בעיות גם במועצות האזוריות היהודיות.

לגבי עכו: רבות פורסם בעתונות על מצבה של עכו, והתחזית העשורה הצפויה לה. כל זה אינו נכון. כבר עשר שנים מאיימים עלינו בחרב הדמוגרפית הזו, ומסתבר כי בעשור האחרון לא גדל אחוז האוכלוסיה הערבית במאומה.

שר הפנים י. בורג:

מהו ההסבר לכך?

מר ש. טולדנו:

יהודים באים, ולעומת זאת מעט ערבים יוצאים לשפרעם ולמקומות אחרים. הם היוו לפני 10 שנים 25% מהאוכלוסיה, וזהו אחוזם גם היום.

ראש הממשלה ג. מאיר:

ממכתביו של ראש עיריית עכו מתקבל הרושם כי 90%

מהאוכלוסיה היא ערבית.

מר ש. טולדנו:

אמרתי לדורון, ראש עיריית עכו, כי אם הוא רוצה להשיג כספים לעירו, אל יעשה זאת תוך איומים בחרב הדמוגרפית.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלוץ:

אני חושב שדיבורים כאלה מרתיעים יהודים מלהתיישב שם. הרבה מהוותיקים ומהמבוססים עזבו את עכו ועברו לנהריה ולמקומות אחרים.

מר ש. טולדנו:

הצד הדמוגרפי הוא כפי שתארתי, אך הבעיות הסוציאליות קשות מנשוא. יש בעכו אוכלוסיה יהודית קיצונית בהשקפתה לגבי הערבים, ויש אוכלוסיה ערבית המרגישה שהיא משהו. אנו רואים בעכו עיר "עדינה" ביותר. כאשר קורה פיצוץ באיזה שהוא מקום, מיד אנו שואלים: האם שלום לעכו? זהו המצב. שתי אוכלוסיות קיצוניות, שלא הצלחנו להביאן לידי קירוב. מנסים להקים עתה בית יהודי-ערבי בעכו, אך זוהי עיר קשה בעצם המצב הקיים בה היום, ולא בתחזית הצפויה לה לגבי העתיד. הסטטיסטיקאים סבורים כי גם בעשור הבא אחוז היהודים והערבים יישאר כמו שהוא היום.

ראש הממשלה שאלה לגבי הגירת ערבים מהארץ.
ב-1966 יצא הבישופ חכים לאנגליה, ושם אמר כי אם ימשיכו הערבים לצאת מישראל באותו קצב (הוא התייחס רק לערבים הנוצרים), הרי שתוך 20 שנה תתרוקן ארץ-ישראל מנוצריה. לקחנו אותה שנה לצורך בדיקה, ומצאנו כי באותה שנה יצאו מהארץ לצורך הגירה 320 ערבים, שהם 9 ימי ריבוי טבעי.

ראש הממשלה ג. מאיר:

הקדושים הללו - - -

מר ש. טולדנו:

ההגירה הזו אינה משמעותית כלל.

שר הדתות הציג שאלה לגבי הדת. לא התייחסתי לנושא הדת, כשם שלא התייחסתי לעוד 9 נושאים חשובים, מחוסר זמן. אך בעשרת הפרקים שלנו ישנו גם פרק המוקדש לבעיות הדת. במישור זה אנו יותר רגועים מאשר במישורים אחרים. לפי ידיעתנו, האוכלוסיה הזו מרוצה מבחינת הדת. יש להם הכלים הדתיים, לדרוזים בוודאי. יש להם קאדים וכלי שיפוט. אין להם בעיות, פרט לשכר המשולם למשרתים בקודש. לא יכול להיות פער כה גדול בין שכרם של המשרתים היהודים בקודש, לבין שכרם של המוסלמים. דיברתי עם ראש אגף התקציבים באוצר, והוא הסכים להקציב 200,000 לירות מכספי הוואקף המוסלמי למטרה זו.

שר האוצר פ. ספיר:

הוא עצמו הסכים?

ראש הממשלה ג. מאיר:

הוא אינו יודע מי חשד שלו.

מר ש. טולדנו:

מדובר בכספי הוואק"ף.

שר האוצר פ. ספיר:

אני יודע שהחומר הזה הפתיע והדהים הרבה שרים.

האם מותר יהיה להשתמש בו?

ראש הממשלה ג. מאיר:

מה זאת אומרת מותר? יש לנו כשרון פנטסטי לקבוע על מה שומרים בסוד ומה מדליפים. אני בטוחה כי כאשר קול ביקש לדון על ערביי ישראל, הוא עשה זאת מתוך דאגה למצבם. אני בטוחה אם יש מישהו סביב השולחן הזה אשר ידע את התמונה הזו בכללותה, אם לא בפרטיה. אני חושבת, תסלחו לי, כי זהו מעשה חלם. מה הם הסודות בענין זה? צריך למצוא דרך לפרסם את הדברים.

שר האוצר פ. ספיר:

האם אוכל לקבל את הסטנוגרמה?

מוכיר הממשלה מ. ארנון:

כן.

ראש הממשלה ג. מאיר:

יכול להיות שהמקום היחידי בו נמסרים הדברים האלה, גם כן לא במלואם, זהו האו"ם, כאשר אנו צריכים להתגונן, אך על הגויים זה אינו עושה רושם, כי הם באים מבתיים עם דעות מוקדמות. אך ישנו עם ישדאל שאינו יודע. חלק מהעם חושב: חטאנו, פשענו, מה לא עשינו לערבים.

שר האוצר פ. ספיר:

אני צריך את הדברים לאיזה מקום נוסף.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אתה חשוד עלי.

בלי כל כוונות אחרות, יש לפרסם את הדברים כמו שהם. אחמול היה אצלי סנטור פרנק צ'רץ', ובשיחה הוא דיבר על ענין הפליטים הערבים ואמר לי כי רק לפני 15 שנה הגיעה ממשלת ארצות-הברית למסקנה כי בכל-זאת צריך לשלם לאינדיאנים פיצויים (אתם יודעים מתי זה קרה? שלשום!) על הקרקע שהיתה להם, וזאת לפי המחירים של אז.

שר החקלאות ושר הפיתוח ח. גבתי :

בלתי-צמוד למדד.

שר החוץ א. אבן :

כאשר האי מנהאטן נמכר במיליון דולר.

ראש הממשלה ג. מאיר :

הענין הועלה לפני 15 שנה, אך עד היום לא הסתיים. והיום הרי אין מלחמות בין האינדיאנים לממשלת ארצות-הברית.

שר השיכון ז. שרף :

הקרב האחרון היה ב-1890.

ראש הממשלה ג. מאיר :

מדוע קשה לבצע את תשלום הפיצויים לאינדיאנים? כי במערב אמריקה עדיין לא השתחררו מן הסיסמה "הנחמדה", שאינדיאני טוב הוא אינדיאני מת. אך אנו, ב-24 שנים, עם כל מה שהיה סביבנו - עם מלחמות - יש לנו רקורד שאפשר להתגאות בו, אך אלה דברים חיוביים - את אלה אין מדליפים. נצטרך להתייעץ איך עושים זאת, גם בערבית וגם בעברית. יהיה פעם בטלוויזיה משהו על-כך.

שר התיירות מ. קול:

את צריכה לתת לי קומפלימנט על שהבאתי זאת לדיון.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני נותנת לך קומפלימנט, לא על כל מה שאתה מביא לדיון אלא על-כך.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

הצעה לסדר: היות ובהרצאתו של טולדנו היו הרבה אורות ומעט צללים, וקל שהצללים יעיבו על האורות, כדאי שלאחר שנסיים את הדיון בממשלה נבקש מטולדנו לעבד חוברת בעברית לעם היהודי, בערבית לערבים ובשפות אחרות, כדי להפיץ דרך משרד החוץ.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני מודה על החוברות. כל אחד מכם מקבל ערימה של חוברות, ואם אומר את האמת, לא אוכל לומר שאני קוראת את הכל.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

זה ישמש כ"רפרנס" למי שירצה להשתמש בכך.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אם כן, מוכרחים למצוא דרך, כיצד להביא זאת לידיעת הציבור. הייתי אומרת, כי אילו היתה לנו טלוויזיה פרטית, היתה הממשלה צריכה לקנות זמן בטלוויזיה ולהקדיש לכך שעה. אני בטוחה כי הרוב המכריע של היהודים והערבים גם יחד אינם יודעים זאת. אנו יודעים שאין די סטודנטים ערבים באוניברסיטאות, אך אנו לא יודעים כיצד גדלו המספרים. אני מפחדת לבקש השוואה בין השגשוג הזה של האוכלוסיה הערבית בישראל, לבין היהודים שבאו ב-1949 אל עיירות הפיתוח.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלוז:

זה מסוכן.

שר השיכון ז. שרף:

אסור לעשות זאת.

ראש הממשלה ג. מאיר:

לאני אומרת לעשות זאת? אך לעצמנו מותר לעשות זאת? אם נערוך השוואה כזו, ייצא שלא חטאנו כלפי הערבים. איני מתנגדת להעלאת הבעיה, אך קודם-כל צריך לדעת את הרקע העובדתי הקיים.

מר ש. טולדנו:

השר קול שאל שתי שאלות נוספות: א. לגבי מספר הבקשות של ערבים מישראל לאיחוד משפחות. ישנם מקרים בוודים כאלה, כי הניתוק ממשפחותיהם היה לפני 24 שנים. במחצית השנה האחרונה היו 20 בקשות, בחלקן נענו ובחלקן לא. מדובר בשטחי הקו הירוק.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אני מציעה כי נפסיק להוציא את ירושלים מתחומי

הקו הירוק.

מר ש. טולדנו:

אך הבעיות שונות. עובדה היא שלגבי שנות השמונים לא הוצאתי את ירושלים מתחומי הקו הירוק.

לגבי חטלום פיצויים במזרח ירושלים: לאחר ששר המשפטים הודיע לציבור על התכנית, לפני שנה ורבע, הם חיכו. נתבקשנו לבדוק את המצב בשטח, וקיימנו קשרים עם מעצבי דעת-הקהל ובעלי-הנכסים. הם העלו חמש טענות בפנינו, אשר הובאו לפני שר המשפטים, ולאחר מכן הוא העלה הצעה שונה.

מוכיר הממשלה מ. ארנון:

ההצעה בוועדת שרים לחקיקה, ובעוד שבועיים-שלושה

יגיע תורה לדיון.

מר ש. טולדנו:

בעתונות הערבית, גם זו שבמזרח ירושלים, מוצגת עתה השאלה, מה עם הפיצויים, כי עבר זמן רב יותר מאשר חשבו.

לגבי קליטת ערבים במשק היהודי: הלכנו מוסד אחר מוסד, כדי לשכנע את ההנהלות להכניס עובדים ערביים. בבנק לאומי ובבנק דיסקונט הצלחנו להכניס כמה עובדים, וכך גם בהסתדרות. אך הרתיעה היא גדולה, ביחוד על רקע בעיות חברתיות. בבנק לאומי היו בעיות כאלה. בשנה האחרונה הכנסנו 20-30 עובדים. בנוסף לכך הם רוצים להיות "מואדף חכומאט" - פקיד ממשלה - כי זה נחשב אצלם יותר מאשר להיות פקידים במוסד פרטי או ציבורי.

ראש הממשלה ג. מאיר:

אם אחם רוצים דוגמה לרשע: ב"ווישינגטון פוסט" מופיע מאמר ראשי על כופר יהודי ברית-המועצות, ושם כורך בעל המאמר שני דברים: הנה ממשלת ישראל רוצה לשלם קומפנסציה - פיצויים - לערביי ירושלים, על רכוש שנשאר בידה. הנה, ברית-המועצות רוצה כופר בעד השכלה. ערביי ירושלים אינם מוכנים לקבל את הפיצויים. אמנם, כך אומר בעל המאמר, אין הוא רוצה להמשיך בהקבלות כאלה, אך המסקנה היא: הנה, יש שתי קבוצות אנשים שנעשה להם עוול.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלון:

אולי עתונאי מהארץ כתב זאת?

ראש הממשלה ג. מאיר:

לא.

סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות י. אלוץ:

האם הדברים מופיעים במאמר מערכת?

ראש הממשלה ג. מאיר:

לא.

מוזכיר הממשלה מ. ארנון:

זה ודאי רוזנפלד.

ראש הממשלה ג. מאיר:

מייק, אולי תעביר זאת.

(המשך הדיון נדחה).

./.

912. נסיעות שרים

ראש הממשלה ג. מאיר :

מוצע לאשר את נסיעת שר הפנים לשטרסבורג, להשתתף בשיבת המליאה של המועצה האירופית (האסיפה המייעצת), למשך שבוע, החל ביום י"ג בתשרי תשל"ג.

שר הסעד ימלא את מקומו.

האם נסעו פעם שרים למועצה האירופית?

שר החוץ א. אבן :

זוהי הוועדה לפיתוח עירוני.

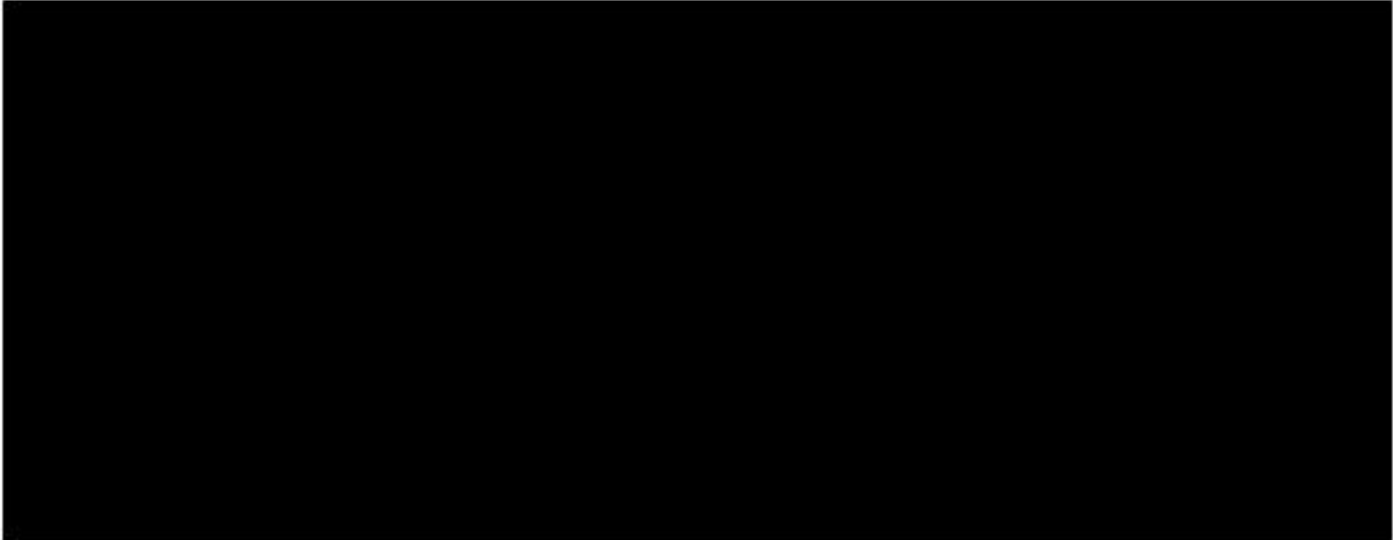
ראש הממשלה ג. מאיר :

בסדר.

מ ח ל י ט י ס :

לאשר את נסיעת שר הפנים לשטרסבורג, להשתתף בשיבת המליאה של המועצה האירופית (האסיפה המייעצת), למשך שבוע, החל ביום י"ג בתשרי תשל"ג (21.9.72).

שר הסעד ימלא את מקום שר הפנים בעת העדרו מהארץ.

השיבה נעלת.